

„A lőre tolt” helyőrség

IRODALMI-KULTURÁLIS MELLÉKLET

felvidék

2023. november IV. évfolyam 11. szám

4 László Zsolt -
Szüret az
irodalomban

10 Csóka Ferenc -
Bálvány-
imádók

11 Fülöp Antal -
Kertek igaza -
Isten igazsága

14 Pál Andrea
Bernadett -
Kamilla virága

„ Szerencse, hogy
a valóság és
a képzelet határán
nincs útlevél-
ellenőrzés, sem
vámvizsgálat, de
(...) senki sem léphe-
ti át büntetlenül
a valóság és
a képzelet határát.

(Grendel Lajos)

”

Szabó Bonifác: Bajnok Grendel (Lapszámunkat a Grendel '75 című kiállítás alkotásaival illusztráltuk.)

vezérvess

Forbáth Imre*

Van egy város

Van egy város, hol nincsenek jóllakottak,
dideregve fut a nép a tört utcákon át,
sebzett kőállatok, a házak is fájnak,
s nyögve zaklatják a bús éjszakát,

a bús éjszakát – hol nincsen csöndes álom,
a lelkekben a rettenés motoz,
véres, sáros tetemek fölött a szél sikongva
nagy dögevő madarakat toboroz,

asszonyok járnak ott talpig feketében,
s a gyermekek szeme tágra nyílt vadul,
hol egykor transzparensok tarka fénye táncolt,
a csillagfény bíbor tócsákba hull,

hol egykor gitárhang mellett
szótte kék énekét az édes szerelem,
veszett kutyaként kócos farokkal
bolyong a borzalom az üres tereken.

*A költő 125 évvel ezelőtt, 1898. november
17-én született.

fordulópont

TROMPE-L'OEIL ÉS MOBILTELEFON

Egy a diákokkal tartott író-olvasó találkozáson kellett megtudnom: nincs szükség tanulásra. Valamelyik irodalommal kapcsolatos kérdésemre egy fiatal, pulifrizurás fiatalember, akinek a lelógó haja miatt nem láthattam a szemét, sőt mi több, az arcát sem, flegmán közölte velem, hogy bizony „minden”, amire neki szüksége van, benne van a mobiltelefonjában.

Az első, ami eszembe jutott – s amit fiatal korára való tekintettel természetesen nem osztottam meg vele –, Mallar-

mé lesújtó kijelentése: „A helyes gondolkodás nem az emberi értelem autochton tulajdonsága.” Időre van szüksége.

Mosolyt csalt arcomra az egyik ismert filozófus korábbi kijelentése is, aki lelkesen ecsetelte a mai fiatalok előnyét, miszerint ma már bárki hozzájuthat a régi írásokhoz, így Homéroszt és az egyiptomi szent könyveket, továbbá a Nan-sit (déli dinasztia története) a Pej-sit (északi kínai évkönyvek), a japán Nihon sokit, a maja Popol Vuhot az upanisádokat, az apokrif leve-

leket... mind elolvashatja akár az említett fiatalember is. Kár, hogy ez a filozófus nem lehet tanúja annak, ahogy fiatalok ezrei lázasan kutatják az említett írásokat.

Egy képzőművészeti fogalommal próbálom érzékeltetni fiatal barátunk helyzetét, mégpedig a trompe-l'oeil (ejtsd: [tromplőj]) fogalmával. A művész megtévesztő, lehetetlen módon mutatja be a valóságot. Fiatal barátunk, ha éppen szüksége lesz rá, kikeresheti ennek a stílusnak a jellegzetes alkotásait. Fellé-

pése alapján azonban mindaz a „minden”, amit eddig keresgél a mobilban, csak arról árulkodik, hogy még mindig ugyanott tart.

Nagyon valószínű, hogy fiatal barátunk és a hozzá hasonlóképpen gondolkodó sorstársai idővel szembesülnek majd a kellemetlen ténynyel: nemcsak a művészet képes megtéveszteni az embert, hanem maga az élet is. Kérdés: elég lesz-e a mobil, hogy „mindenre” választ találjanak benne? Bár lehet, hogy ők jelenleg olyan emberek, akik-

nek nincsenek különösebb szellemi szükségleteik – én remélem, hogy az élet idővel ráneveli őket a tanulás szükségességére és a felismerés örömére.

Ahogy ezzel kapcsolatban Anatole France fogalmazott: „Bár a megértés öröme szomorú öröm, de azért, aki egyszer belekóstol, nem cserélné el a közönséges csöcselék minden léha vidámságáért és üres reményéért.”

Nem tudom, eléggé motiváló-e ez a mondat ahhoz, hogy a mobiljában utánanézzem?

Hogya György

napló

EGYMÁSNAK TAGJAI

Tóth László

Széljegyzet Gróh Gáspár hetven évéhez és legújabb kötetéhez

Megvallom, meglepetésként ért, amikor a budapesti Nap Kiadó részéről Sebestyén Iлона felkért: Kodolányi Gyula, Kulin Ferenc, Kiss Gy. Csaba, Szörényi László és Pécsi Györgyi mellett legyenek Gróh Gáspár irodalomtörténész, kritikus és szerkesztő barátunk október eleji, könyvfesztiváli – születésnap – könyvbemutatójának egyik „meglepetésvendége”.

A következő meglepetésem az volt, amikor kiderült: az

idén már ő is hetvenéves lett (még augusztusban, ám a napján el is siklottam fölötte), s belépett egyre népesebb hetvenkedő társaságunkba. Hitetlenkedem még most is: hogy lehet az, hogy ő is ennyi, s nem még mindig annyi, mint amikor vagy negyven éve megismertem őt. Hisz, emlékezetem szerint, azóta sem változott szemernyi sem, sőt, talán még fiatalabb (fiatalosabb) is, mint volt valaha (is).

Bevallom azonban, mégis örülök a dolgok ilyen alakulásának, mert így legalább elmondhatom: vele lett/lehetett – barátságával s az enyéimnél feltétlenül okosabb írásaival, könyveivel, olykor fanyalgó-ironizáló okfejtéseivel, csípős megjegyzéseivel, halálos-komolyan veendő zsörtölődéseivel, higgadt, értékkereső és értékelmező szövegértelmezéseivel, bölcs anekdotáival, aki tárcáiban olykor még poétikus is tud lenni (lásd *Két bagoly* című kötetét), azaz azaz, hogy ily módon társunk és oly sokszor eligazítónk lehetett a teremtésben – teljes az életem, s abban is biztos vagyok: sokunké... Másképpen: ha az egyik, magát Álomgyárnak nevező kiadó Gróh Gáspár-köteteket is portékájuk közt kínáló könyvesboltjai honlapján a „Feliratkozom a szerzőre” ösztönzésével buzdít barátunk könyveinek olvasására, erre most, stílszerűen csak ennyit: magam már rég „feliratkozom” rá...

S ha ezek sorjáztatását meg lehetőségeként későn, már az ötvenhez közeledve kezdte is, én most a legelső, 2000-es címét venném elő, magunkra is vonatkoztatva, de igen tág értelemben: *Egymáséi vagyunk...* Illetve, másképpen, a damaszki úton Tarzozból elindult, Saulból lett (szent) Pál intelmével: „Mert miképpen egy testben sok tagunk van, minden tagnak pedig nem ugyanazon cselekedete van: Azonképpen sokan egy test vagyunk a

Krisztusban, egyenként pedig *egymásnak tagjai vagyunk.*” Igen, egymásnak tagjai... vagy ahogy annak idején, az egyébként Gróh Gáspár által is több írásával-elemzésével becsült, hetvenéves Mészöly Miklóst ünneplő, pályatársai által összeállított kötet címében áll: *Tagjai vagyunk egymásnak...*, melyben azonban ő még nem szerepelt. (Viszont Mészöly került – három írásában is – legújabb, most bemutatott, *Mesterek a magasban* című, kilenc esszét tartalmazó kötete tengelyébe, mely a 20. század második fele négy meghatározó magyar írójának, gondolkodójának életútját és eszményeit tette meg vizsgálata tárgyává.) Amikor azonban puskázni akartam, hogy áttekinthessem barátunk eddig megjelent köteteit, az MMA honlapján is, melynek legutóbb levelező tagja lett, a *Munkássága* címszónál csak ennyit találtam: „Feltöltés alatt, kérjük, látogasson vissza később!” Hát jó, akkor talán a 75-ösének vagy a 80-asának meglepetésvendégeként majd visszatérnek még erre, ha kell, a túlvilágról, részletesen is.

Két dolgot azonban addig is el kell mondanom róla.

Mindenekelőtt hogy az egyik legtöbbet és legtöbbfélét olvasó irodalomkritikusunkat tisztelhetjük személyében, aki szinte már előre ismeri azt, mit íróársai még csak most írnak; illetve, másodszor: aki úgy ír kritikát, tanulmányt, esszét – s ez is csak kevesekről mond-

ható el –, hogy abban rögtön egy egyéni nézetű, túhegypontos mondatokkal megrajzolt nemzetkarakterológia s eszmetörténet esélyét is benne sejtethetjük, azaz az általa görcső alá vett művekben azt (is) nézi, hogy azokból milyen nemzetkarakterológiai vonások hámozhatók ki...

Egy ponton azonban mégis finomítanám egyik alaptételét, miszerint: „kritikát írni nem est...” Szerintem ugyanis nem az, s ezt, meggyőződésem, jól tudja maga is, nem kritikát írni muszáj, hanem olvasni... Mert mint már írtam volt valahol, nem is az írás, hanem az olvasás az igazi teremtés, az az igazi alkotómunka. Az írással az ember ugyanis legfeljebb önmagát teremti meg – jó esetben mások számára. Az olvasással az élhető világot hozza létre – önmagának. S míg az írás – mások számára – azt mutatja meg: kivé lett az ember, az olvasás a maga számára azt: mi s ki nem. Ez értelemben pedig végül is az olvasók – a legeltökéltebb és legelhivatottabb kritikusok – térfelén pattog mindig a labda. Elvégre is: írni nem kell (s főleg nem mindenkinek). Csak olvasni muszáj. Az olvasásban azonban mindig is kritikus: értelmező, elemző, elfogadó vagy ellenvéleményt megfogalmazó énünk nyilvánul meg. Vagyis ha írni nem is, kritikát írni – ahogy Gróh Gáspár barátunk mondja, s tegyem hozzá rögtön: kritikusan gondolkodni – (talán) mégis muszáj...

Büki Zsuzsanna: Felvidéki napló I.

vers

Zalaba Zsuzsa

Őszi fuvallat

Nyakunkra tekeredik az ősz.
Selymes sálak válnak tövissé.
Rögös hantok fölött füttyül a szél,
didergő angyalszárny
tűzről álmodik.

Parázsló

Látom a végeken túl
az aranyló sivatagot,
katarok, bogumilok
fénylő fáklyáit.
Közletről nézve

a csend összerezen
a forrás hangjától.
Fény, grál,
csontok közti járatok,
valamennyiben
öröklét bugyog.
S ahogy a gyufát is
fényre lehet váltani,
úgy kúszik az alagútban
a gyermek:
parázsló szemekkel.

Álomkép

... s mert rólunk
álmodik a Teremtő,
azt hisszük,
létezőnk.

Álmában a sakktáblán
a trónig közelítünk.

Egy alma a kardélen,
fekete-fehér vérzik el a téren.
Élni vélt
megannyi hős.

Valaki

Valaki jön, aki a porba.
Valaki van, aki fényrel.
Valaki azt hiszi, hogy ír.

Valaki ír,
mert azt gondolja,
hogy a gondolat tőle származik.

Bécszabó András: Az égen szlovákiai magyar nap ragyog

előretolt
helyőrség

Mellékletünk az Előretolt Helyőrség lapcsalád tagja • Kiadja: **Lilium Aurum Kft.** • Főszerkesztő: **Farkas Wellmann Endre** • Felelős szerkesztő: **Hodossy Gyula** • Szerkesztők: **Póda Erzsébet, Z. Németh István** • Főmunkatárs: **Kövesdi Károly** • Tiszteletbeli konzulens: **Tóth László** • Szerkesztő-koordinátor: **Nagy Erika** • Korrektor: **Tóth Ozsvald Zsuzsanna** • Tördelőszerkesztő: **Rácz Éva** • Nyomda: **Délkelet-Press Kft.** • Terjeszti a **Magyar7 - Pro Média Alapítvány** • Elérhetőség: **helyorseg@liliumaurum.sk** • Honlap: **helyorseg.ma** • Támogató: **Magyar Kultúráért Alapítvány** • Támogatáskezelő szervezet: **Petőfi Kulturális Ügynökség Nonprofit Zrt.**

Petőfi
Kulturális
Ügynökség

A SORS KEGYELTJE

Beszélgetés a 85 éves Banyák István primással

Nagy Erika

A Magyar Ezüst Érdemkereszt és a Szlovák Köztársaság Kulturális Minisztériuma ezüst plakettjének kitüntette, a PRO URBE-díjas Banyák István primás az idén három kerek évfordulót ünnepel. 20 évvel ezelőtt élesztette újra a Bihari Napokat, 20 éves a Lipsey György alkotta Bihari János-szobor Dunaszerdahelyen, és október 8-án ünnepelte 85. születésnapját. A nagyabonyi születésű zenész neve évtizedek óta fogalom a cigányzene szerelmesei körében.

– Honnan a zene iránti rajongása?

– Mindkét nagyapám közismert primás volt, vagyis zenészcsaládba születtem. Nálunk mindig muzikaszó hallatszott otthon, tanultuk a dallamokat, faltuk a muzikaszót. Édesapám, aki brácsás volt, a testvéreivel együtt alapított egy zenekart, és lakodalmakon, búcsú, farsangi bálakon, ünnepségeken zenéltek a Dunaszerdahelyhez közeli településeken. Úgy 14-15 évesen már én is csatlakoztam hozzájuk, és láttam, tapasztaltam, hogy szerették őket.

– Mikor került közelebbi kapcsolatba a hegedűvel?

– Már kisgyerekkoromban megtetszett nekem az anyai nagyapám hegedűje, de nagyanyám féltve őrizte, törölközőkbe csavarta sokszorosan, hogy ne sérüljön. A szekrény mélyében őrizte. Amikor nagyon sírtam, akkor elővette, én pedig mint egy gyerek, összeviszta húztam a vonót. Ennek még semmi köze nem volt a zenéhez. Nagyapám mindig azt mond-

ta, az kapja meg a hegedűt, aki primás lesz a családban, aki a legjobb lesz. Ő nagyszerű zenész volt, külföldön, udvari muzsikusként báróknál, grófnál kamatoztatta tehetségét, és tett szert elismertségre. A sors úgy hozta, négy fia volt, és abból egy lett cimbalmos, három pedig asztalos. Így azt mondta nekem a nagyanyám, hogy ha hegedűs leszek, akkor megkapom nagyapám hegedűjét. A sors viszont másképpen rendelkezett.

– Majd zeneiskolába járt és egyre jobban játszott...

– Azt hiszem, második lehettem, amikor Dunaszerdahelyre költöztünk. Szerencsém volt, mert a szomszédságunkban lakott akkoriban egy nagyon híres magyarországi muzsikus, aki a rádióban zenélt. Ő volt idősebb Magyar Imre, aki vállalt tanítványokat, többek között engem is. Nagyon tetszett a tanulás, és egyre jobban is játszottam. Apám hegedűjén gyakoroltam, majd a nagy szegénység ellenére kaptam egy sajátot én is. Látva a nyomort körülöttem, azt, hogy írni-olvasni nem tudtak az emberek, kottaolvasásról már nem is beszélve, eldöntöttem, én nem akarok így élni. Kilencévesen a szüleim beírtak a pozsonyi zeneiskolába. Minden jól ment, sokat fejlődtem, a tanárom elégedett volt velem. De az élet mindig tele van váratlan dolgokkal, kellemetlenségekkel. 14 éves koromban az építkezésen dolgozó apám mindkét lábát eltörte. Úgy tűnt, hogy ezzel a konzervatóriumi álom szertefoszlik, de szerencsémre akadt egy jóakaróm, aki felkarolt, és fizette a tanulmányaimat.

– Profi zenészként a Slovak koncert ajánlásával kijutott külföldre, ahol majd három évtizedig dolgozott.

– Külföldre 1970 augusztusában jutottunk ki. Először Finnországba, ahol számos városban felléptünk, mulatókban, szállodákban szórakoztattuk a közönséget nagy sikerrel. Játszottunk Hollandiában, Dániában, Svédországban, Németországban, majd Bécsben, a Hilton Szállóban. Hajón is játszottunk, szép idők voltak nagyon. Tartott mindez a nyugdíjazásomig. Annak idején a Bécsi Operett a Csárdáskirálynőhöz keresett hegedűst, és szóltak nekem, hogy próbáljam meg. Amikor bementem a színházba a meghallgatásra, a zenekar már a zenekari árokban volt. A vezetőjük kérésére eljátszottam a Csárdáskirálynő belépőjét, majd egy-egy újabb számot, és amikor befejeztem, a zenekar tagjai a hangszereiket ütögették, ezzel nyilvánították ki a tetszésüket. Megfeleltem, de meg kellett várnom Röck Marikát, az akkor már híres primadonnát, aki jött is, és mindenki hajlongott előtte. Én skáláztam, gyakoroltam a színpadon, amikor Marika odaszólt németül, hogy tudok-e magyarul? Mondtam, hogy igen. Szólt, hogy játsszam el a Hej cigányt! Nevettem egyet, hogy szárazon, egyedül? Mit tehettem, eljátszottam, majd aztán Monti csárdását is. Utána parancsolóan megkért, hogy tegyem le a hegedűt. Megfogta a kezem, és az első emeletről húzott maga után felfelé a lépcsőn, ami jót jelentett, mert, ha lefelé visz, akkor több mint valószínű, hogy kipenderít. Felvitt az igazgatóhoz, kopogtatás nélkül beviharzott az irodába, s csak annyit, mondott, hogy ezt az embert vegye fel, és írja meg a koncertirodának, ha nem őt küldik, akkor nem kell senki. Három és fél évet töltöttem ott. 27 évig voltam kint külföldön, szerettek engem.

– 65 éves korában elment nyugdíjba, majd gondolt egyet, és tovább tervezett.

– A tenni akarásom nyugdíjasként sem hagyott cserben, ezért 2003-ban megalapítottam a Dunaszerdahelyi Romamuzsikások Társulását, majd 2005-ben a Bihari János Zenekart. Felvállalva

Banyák István (Rózsár Vince felvetele)

Bihari János, az egykori zeneiális cigányprimás és zeneszerző emlékét és szellemi hagyatékát. Az első Bihari Napokat 1964-ben szervezték meg Nagyabonyban. Nagyon jól emlékeztem erre az időszakra, ugyanis többször játszottam a rendezvényen, és amikor külföldön zenéltem, akkor is igyekeztem szabadá tenni magam, hogy felléphessek. Nagyon színvonalas volt mindig is, a hazaiak mellett olyan neves budapesti művészek szerepeltek ott, mint Kovács Apollónia és Béres Ferenc. Kilenc-tíz év után azonban kezdett ellaposodni, az utolsó időszakban már csak gyerekek léptek fel, végül megszűnt. Nyugdíjasként

vettem át a szervező szerepét, újraélesztettem a reformkor leghíresebb cigányprimása tiszteletére szervezett rendezvényt, mert fontos számomra az értékmentés, a hagyomány életben tartása. A siker azóta is töretlen, ugyanis az idén október 8-án tartottuk a 20. Bihari Napokat, a dunaszerdahelyi kultúrházban, hatalmas siker és érdeklődés mellett, neves hazai és magyarországi előadókkal. 2004-ben pedig sikerült véghezvinni a tervemet, szobrot avattunk híres elődünk tiszteletére Dunaszerdahelyen, a pozsonyi magyar nagykövetség hatóságos segédletének köszönhetően.

Banyák István (Rózsár Vince felvetele)

Büki Zsuzsanna: Felvidéki napló II.

köszöntő

FELLINGER KÁROLY KÖSZÖNTÉSE

Kovács Jolánka

A felvidéki magyar irodalom jelentős és egyedi alakja, Fellingner Károly költő, író, helytörténész 60 éves lesz 2023. november 20-án. Születésnapjával egyetemben eddigi életművét is nagy örömmel köszönhetjük ezen a szép napon, hisz a jókai költő első versét hétéves korában írta, és nyolcadikos volt, amikor a Tábortűz gyermekújság hasábjain első versei megjelentek. Köteteinek (verseskötetek, gyermekkönyvek, összegyűjtött mesék, mondák) száma immár éveinek számát is meghaladta – nagyjából hetvenet tesz ki. Rangos irodalmi díjakban és elismerésekben részesült.

A szülőfaluja, Jóka határában folydogáló Kis-Duna és annak környéke varázslatos élményekkel gazdagította gyermekkorát. Itt szerette meg a természetet, a vizet, a folyópartot, a fákat, a poros dűlőutat, a tanyavilágot, a természetben élő állatokat, a madarakat... Amikor felnőtt, mezőgazdász-ként dolgozott, ám a természet szeretete költészetének alaphangját is meghatározta – nemcsak gyerekverseit, de felnőttekhez szóló verseit is az egyszerű stílus, a pátoszmentes intellektualitás és a nemes egyszerűség jellemzi, ugyanakkor pedig a tömörités.

Lelkében bogáncstüskékkel a csendről, a hétköznapi dolgok értelméről és értelmetlenségéről,

az időről, a reményről, a reménytelenségről, az állandóan kísértő múltból, a kiszámíthatatlan halálról, a meglelt és mégis hiányzó istenképről ír, de mindenekelőtt személyes dolgairól, családjáról olvashatunk verseiben. Meglepő őszinteséggel és nyíltsággal tárja fel előttünk szülei betegségét, apja elvesztését, hiányát, édesanyjával kapcsolatban az idősor és a betegség okozta elváltozások látványát, annak fájdalmas elfogadását, a tehetetlenség kínjait. „A modern humanizmus Pilinszky költészetében gyökerező életérzésének a továbbtetése zsong Fellingner verseiben” – írja róla Fekete J. József irodalomkritikus.

Gyerekverseiben maga is gyerekké változik, annak szemével látva és láttatva a világot; csengő-bongó rímei, verseinek ritmusa, zeneisége, az állatok, a természeti jelenségek megszemélyesítése, a költő sajátos humora teszik ezeket a gyerekverseket egy csapásra szerethetővé, befogadhatóvá, sőt, szavalhatóvá is. Fellingner skandináv gyerekverseket is ír (sőt, több kötete is megjelent már ilyen típusú gyerekversekkel). Ezek üde, tiszta, őszinte szabadversek, melyekben a felnőttek által már elrontott világban élő gyerekek kapnak szót, sokszor tisztábban látva a dolgokat, mint szülei. A skandináv versek sorai a felnőttek

számára hordoznak fontos üzeneteket, s ezek közül csak az első az, hogy figyeljünk jobban gyerekeinkre. Fellingner Károly jól ismeri a gyereklelek rejtelmeit, és végtelen szeretettel, szenvedéllyel, elkötelezettséggel írja gyerekkölteményit.

Falujáró gyerekverseivel (olvasóival együtt) bejárta már a Felvidék, az Órvidék, Kárpát-alja, a Muravidék, a Drávaköz, a vajdasági Bánát, Bácska és Szerémség magyar lakta vagy magyarok által is lakott falvait, városait, de Magyarország jónéhány települését is. A helységek történelmi jellegzetességeiről tudunk meg itt sokat, vagy a helyi szokásokról, az ott lakókról ír olyan megkapó humorral, hogy a felnőtt és gyerek olvasó egyaránt kedvet kap, hogy ellátogasson ezekbe a falvakba. A falujáró gyerekverseskötetek igen értékes helytörténeti dokumentumok is egyben, hisz az eddig megjelent kötetek alapján képet kapunk a Kárpát-medence vidékeinek zömét illetően arról, hogy hol is élnek (vagy éltek) még magyarok. Helytörténeti jellegű kötetekben a Jókán és környékén, majd egész Mátyusföld területén az általa gyűjtött és feldolgozott különleges, egyedi és fellingneri humorrall átszőtt meséket, mondákat olvashatunk.

Fellingner Károly első verseskötete 1991-ben jelent meg

Fellingner Károly (Somogyi Tibor felvétele)

– azóta is folyamatosan ír, verseit rengeteg irodalmi folyóirat közli. Életeleme a versírás. Köteteiről számos könyvkritika született; ennek egyik szép példája az idén az AB ART Kiadó gondozásában napvilágot látott *A mérleg hiányzó nyelve* című kritikakötet, amely 57 szerző az ő kötetéről szóló írását tartalmazza. A Vámbéry Polgári Társulás gondozásában megjelent a 60. születésnapjára kiadott *Hétpecsétetes szabadulás* című új és válogatott verseket tartalmazó, több mint 400 oldalas, szép kivitelezésű kötet.

Az idén a Magyar Állam Magyar Arany Érdemkereszt kitüntetésben, a székesfehérvári

Vörösmarty Társaság pedig Vörösmarty Emlékremben részesítette. Fellingner Károly nem tartozik szekértáborokhoz. Nemzeti elkötelezettségű, de szabadelvű gondolkodó. Költészetét nem színlította a felvidéki magyar irodalomban, de azon irodalom színskálájának pompás és igencsak megbecsülendő darabja. Versíró lendülete, alkotókészsége töretlen – az írás évtizedek óta beépült életébe, személyiségébe. Adja az ég, hogy ez így is maradjon, szakadatlanul!

Kedves Fellingner Károly, Isten éltesse 60. születésnapod alkalmával, és azon túl is, sookáig!

vers

Petőcz András

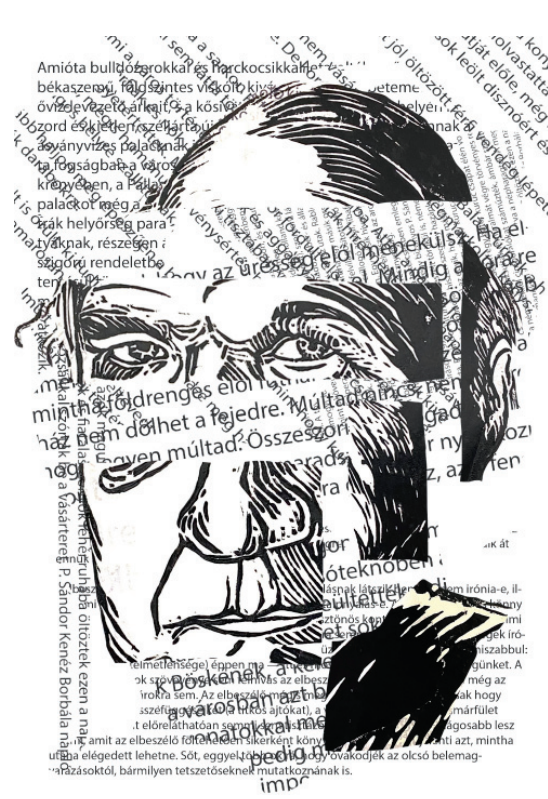
Házasság

Gregory Corso emlékére

Talán újra.

Igen,
talán újra meg kellene házasodnom.Jobban tudnék figyelni arra,
amire és akire kell.És talán valóban szerelmes is lennék,
annak ellenére,
hogy már elvettem feleségül.Meg kéne házasodnom,
hogy valaki majd vigyázzon rám,
amikor magatehetetlenül bámulok magam elé.Hogy valaki tisztába tegyen,
és levágja majd a körömöt,
amikor már túl vagyok
a menetrendszerinti szélütésen.Annyira jó lenne még hosszú ideig élni.
Szeretni azt, akit lehet.
Annyira jó lenne megölelni valakit.
Gondtalanul, szorongás nélkül.Ha megházasodnék,
akkor persze nem lenne időm semmire,
állandóan füvet nyírnék,
meg mosogatnék,
meg szedném össze a szennyest magunk után.Persze, a mosogatást
a feleségem intézné,
vagyis a mosogatógép, aki
vagy ami
mostanában ugyanezt teszi.Csak be kell tenni
a koszos edényt,
és aztán
ki kell venni.Betenném,
kivenném.

Ezen ne múljon.

Istenem, micsoda férj lennék,
ha ugyan.De megmaradok magamnak
örökre,
és soha nem leszek már
normális, családcentrikus
férfiember,aki tenyerén hordozza azt,
akit szeret,
vagy akit
szeretnie muszáj.

Király Zsuzsa: Töredékek

emlékünnepe

GÁL SÁNDOR NAPOK – MÁSODSZOR

„Meghalhatsz csendben, ha éltedben kiáltás voltál... úgy jöttem közéd, mint aki hazatért, s hittem: a kezek, melyek kezem szorítják, el nem eresztenek.” Gál Sándor *Szabad vonulás* című, 1969-ben megjelent kötetének soraival kezdődött Buzitán, a békés, végző otthont nyújtó községben immár második alkalommal a költőt megidéző kétnapos közéleti és költészeti rendezvénysorozat. Ám nem csupán a költőre, hanem a Csemadok három évtizedes járási elnökére, a színházalapítóra, az újságíróra, az intézményszervezőre és a családapára is emlékeztek.

Az első napon a hat kategóriás szavalóverseny keretében mondták vagy énekelték verseit, és eljöttek a szülőfalu, Búcs, diákjai és pedagógusai, valamint Kassa, Edelény és Szepsi iskolái is beneveztek. A versenklők között a Salka Banda

volt kiváló, a szavalók felnőtt kategóriájában Demko András, a középiskolásoknál Képes Lóránt, az alapiskolások mezőnyében pedig a sok aranyos közül kicsit önkényesen emelem ki Pálos Márkot, Juhász Leventét, Halász Zoét, Kozman Krisztinát, Hornyák Júliát és Pekár Szophiát. A Gál Sándor versei alapján ihletett rajzpályázat is sikeres volt, több mint száz alkotással, amelyekből egy helyes kiállítást rendeztek a verseny színhelyén, a művelődési ház nagytermében.

A főszervező, a Csemadok Területi Választmánya és a helyi önkormányzat, az iskola és a Csemadok alapszervezete jelesre vizsgázott. Szerencsére, vagy inkább hála a jó Istennek, az időjárás erre a két napra még derűsebbé tette a megemlékezést. A második napon a barátok, munkatársak és leánya, Gál Éva idézték fel a költő

alakját. Köteles László, a Gál Sándor által kezdeményezett és hosszú éveken át a személyes helytállásával és kapcsolataival megrendezett Fábry Zoltán Napok történetét is részletezte. Bubenkó György, aki már több mint fél évszázada mindenestül szervező, ügyintéző és vállalkozó ebben a népszolgálatban, a kezdetektől fogva (amikor Gál Sándor a Thália Színház megalapítására, Kassára érkezett) ott állt mellette.

E sorok jegyzője 1972 óta, a jársói nyári táborozástól a művelődési táborokon át a nyári szabadegyetemekig, az irodalmi és egyéb kulturális rendezvények lebonyolításában szintén a közös cél, az együttgondolkodás és a megmaradást szolgáló alapértékek vállalása alapján létrejövő összefogás megvalósításának munkatársa volt. Így nem csoda, hogy a Bódva völgyében most is

Gál Sándor megidézése - kerekasztal

Mihályi Molnár László

erős kisközösségek, csoportok működnek, országos és helyi rendezvényeik színvonalasak, és egyre több helyen lépnek színre ennek a szellemiségnek a folytatói a legfiatalabb nemzedék soraiból, amint Buzitán is, Boda Ferenc után Bodnár András. És vannak támogatók, mint Mohnyánszky József,

Buzita polgármestere, Mohnyánszky Csilla iskolaigazgató és Zborai Imre, a Csemadok Járási Választmányából.

Mindezt azért, hogy legyen tere a magyar közösségi életnek, helye és értelme a magyar kultúrának, virágoskertje az irodalomnak is. Ahogyan azt Gál Sándor is szerette.

irodalomünnepe

SZÜRET AZ IRODALOMBAN

Túl vagyunk már a szüreten, betakarítottuk mindazt, amit a természet ereje adott. Az ősz mindig színes és pazar. Nyelvünk, irodalmunk ezer szállal kötődik ehhez az évszakhoz, néha a bőség zavarában vagyunk kénytelenek tisztulást

keresni. A Határon Túli Irodalom Napjai, melynek megrendezésére minden év októberében kerül sor Székesfehérváron, egy olyan rendezvénysorozat, amelyen az alkotók, irodalmárok, egyéb művészek képviselői véleményekkel,

előadásaikkal támogatják a „közjót” és benne az életmód meghatározó kultúrát, irodalmat.

Igen, túl vagyunk már a szüreten, miénk lehet a termés. Fogyaszthatunk, kóstolgathatunk. Az irodalom fogyasztása olyan, mint az érett gyümölcs, nem lehet ellenállni. A rendezvényen felvidéki vendégek is voltak, név szerint Zirig Árpád és Száraz Pál. Csak barátsággal és elfogultsággal tudok róluk beszélni. Zirig Árpád verseit nem lehet csak úgy befalni. Némelyiket lassan kell rágni, némelyiket pedig nehéz lenyelni. De egy biztos: szándéka tiszta, így amit ír, az mindig laktató. Kiváló versei mellett a rendezvényen *Helyzetjelentés* című előadásában gondosan mérlegelte a külhoni kultúra helyzetét. Érdekes az a felvetése, hogy a szórványban kialakult, még létező és működő közösségek megőrző szerepe egyre jelentősebbé válik a globális világmechanizmus elszűrítő erejével, hatásaival szemben. Árpád „fészkeknek” keresztelte el ezeket a kicsi centrumokat. Ezekben a „fészkekben” talán mindvégig folyhat a természet áldásával az újjászületés, a folytonosság. Ez nagyon fontos a jövő kultúrájának alakulása szempontjából.

Száraz Pál *Az éneklő mákdaráló* című kötetét dedikálta részemre, amelyből a tőle elvár-

Revák István felvételén balról: Zirig Árpád, László Zsolt és Száraz Pál

László Zsolt

ható minőségi írások köszöntenek rám ismét. Ahogy Balázs F. Attila, a kötet szerkesztője is írta: „A történetek élethelyzetekből kiindulva a mindennapi élet bonyolalmait nem felkavaró módon mutatják be, inkább derűs megértéssel, empátiával, és ebben a kötetben Száraz Pál bizonyítani próbálja, hogy maga a nyelv is szórakoztathat.”

A Bobory Zoltán főszerkesztésében megjelenő Vár című folyóiratban Pál és Árpád rendszeresen publikál. A lap szerkesztő-munkatársaként jómagam is szívesen fogadom írásaikat. A Határon Túli Irodalmi Napok rendezvényein mindketten állandó és visszatérő vendégek, aktív szereplők. A rendezvényen a Vár-díjat minden évben egy határon túli szerző kaphatja meg. Az idén a zsűrizők egyhangú döntésével Szá-

raz Pál lett a díjazott. A díjhoz ezúton magam is gratulálok.

Az idei rendezvény egyik programeleme a „Batyus fogadás”, melynek mottója Vörösmarty Mihály *Fóti dal* című verse volt. Mint tudjuk, Vörösmarty ebben a versében jeleníti meg borivás kapcsán a fröccsöt. A szóda feltalálója, Jedlik Ányos, először spriccernek nevezte a borba spriccelt elegyet. Vörösmartynek ez viszont nagyon németesnek tűnt, ezért fröccsnek nevezte el. A szódás bor a mai napig fröccsként szerepel ivási kultúránkban.

Mindezek jegyében kötetlen beszélgetésekkel zárult a napi program. A rendezvény kétségtelenül az egymásra találást, az összetartozást teszi lehetővé. Barátaimtól úgy búcsúztam el, hogy jövőre újra együtt szürelhetjük majd irodalmunk terméseit.

Sárkány Balázs: Grendel

emlékezés

TÍZ ÉVE HUNYT EL JAKAB ISTVÁN
NYELVÉSZ, NYELVMŰVELŐ

Jakab István 1928. szeptember 29-én született a ket-szlovákiai Nagyráskán. Középiskolai tanulmányait a Sárospataki Református Gimnáziumban végezte, 1949-ben ott is érettségizett. Hat évvel később, 1955-ben a pozsonyi Szlovák Egyetem Pedagógiai Karán előbb általános iskolai, majd 1958-ban középiskolai tanári oklevelet szerzett. Közben dolgozni kezdett: az 1951/1952-es tanévben tanítóként, 1955 és 1956 között az Új Szó szerkesztőjeként tevékenykedett. Szakmai életének következő állomása Nagymegyert volt, ahol 1956-tól 1961-ig előbb intézményszervező pedagógusa, majd igazgatója volt a helyi magyar tannyelvű tizenegy éves középiskolának.

Egyetemi pályája 1961-ben indult, ekkor kapott oktatói státuszt a pozsonyi Comenius Egyetem magyar tanszékén, melynek 1994-ig, nyugalomba vonulásáig volt munkatársa. Közben 1971-ben bölcsészdoktori, 1990-ben egyetemi docens címet szerzett. 1991-től 1993-ig megbízott tanszékvezetője volt az intézménynek. Két fő oktatási tárgya a leíró

nyelvészet (ezen belül az alak-tan és a mondat), valamint a nyelvművelés volt; emellett helyesírási gyakorlatokat vezetett.

Tudományos tevékenységét egyetemi pályafutásának kezdetén a leíró nyelvészethez igazította, a jelzős szerkezetek vizsgálatára irányuló cikkei magyarországi nyelvész körökben is visszhangot keltettek. Vonatkozó közleményei közül *A jelzős szerkezetek redukciójának szó szerkezeti vizsgálata* című írásban a mondatrészi funkciót váltó szó szerkezeti tagok szintaktikai szerepét vizsgálta; *Az értelmező és az értelmezett szó szerkezeti viszonya* című tanulmányban az értelmezővel kapcsolatos funkcionális és rendszertani ellentmondások felszámolására tett kísérletet; a *Gondolatok az összetett mondatrészekről* című dolgozatban a jelzős szerkezetek redukciós törvényszerűségeinek az összetett mondatrészekre tett hatását fejtette ki, a *Mi az -é birtokjel szerepe?* című értekezésben pedig a kérdéses toldaléknak a birtokos jelzős szerkezetek összevonása kö-

vetkeztében kialakult funkcióját körvonalazta.

A fenti témák közül a jelzős szerkezetek redukciójának jelenségével összefüggő kérdésre, az értelmező és az értelmezett szó szerkezeti viszonyának vizsgálatára külön is kitérünk; tekintve, hogy a tanár úr kedvenc témái közé tartozott. Jakab István felfogásában az értelmezős szerkezet szerkezettagjai mellérendelő viszonyban állnak, nem pedig arról van szó, hogy az értelmező alárendelő szerkezettagja az értelmezettnek, ahogy a magyarországi szakemberek többsége állítja. Példák: *Mátyás, a király* – azonosító értelmező; *csizmát, pirosat; ruhát, hármat; tollat, a Jósokát* – megszorító típusú értelmezős szerkezetek.

Nyelvőr-beli cikkei mellett a szakmai közönség az igekötő tárgykörében publikált írásaira figyelt fel. Az önálló kötetben megjelenő, *A magyar igekötők állományi vizsgálata* című dolgozatban Jakab a klasszikus értelemben vett igekötőket és az igekötői szerepű határozószókat a szótári megterheltség, illetve a szövegbeli megterheltség alapján vizsgálta; *Az igekötő szófajtani vonatkozásai a legrégebbi magyar nyelvtanokban* című tanulmányban a vizsgált szófajcsoport leíró és nyelvtörténeti összefüggéseit vázolta fel; míg *A magyar igekötő szófajtani útja* című értekezésben az igekötők nyelvtörténeti változásait és jelentésbeli sokarcúságát mutatta be.

Kutatói pályája második és harmadik szakaszának középpontjában azonban nyelvművelői tevékenysége állt. A szlovákiai magyar nyelvművelés feladatait a magyarországi hagyományos nyelvművelő gyakorlathoz igazodva több cikkben és vitacikkben is megfogalmazta: *A magyar nyelv szlovákiai változatai, A nemzeti nyelvművelés „liberalizmusának” és a kisebbségi*

Misad Katalin – Simon Szabolcs

Jakab István

nyelvművelés „radikalizmusának” okai, gondjai, *Nyelvművelésünk múltja, jelene, jövője, A szlovákiai magyarság gondjai az ezredfordulón.*

A szlovákiai magyar nyomtatott sajtóban megjelenő, valamint a szlovák rádió magyar nyelvű adásában elhangzó, nyelvhelyességi kérdésekkel foglalkozó válogatott írásai először a *Hogyan mondjuk?* című kiadványban jelentek meg, melyet további nyolc, ezúttal már önálló nyelvművelő kötet követett. Több cikkgyűjteményben mutatta be a hagyományos nyelvművelő fel fogást követve a kétnyelvű környezetben élő szlovákiai magyar beszélők nyelvhasználatára jellemző sajátosságokat. Egyetemi oktatóként tankönyvírói tevékenységet is végzett, és társszerzőként is megjelent. Önálló egyetemi segédlete 1992-ben jelent meg *A mai magyar nyelv I. Lexikológia és alaktan* címen.

Jakab István tanár úrnak volt humora. Mindjárt az egyetemi első szeminárium óránkon ő maga mondta el bemutatkozásaképpen a következő megelőzte híre legendás szigoráról, ugyanakkor következe-

tességéről is; ha tanórára jött, utána, köztudottan, senki nem mehetett már be a tanterembe.) Az egyetemi folyosón ült egy hallgató, és kezét tördelve sírt. Segítő szándékkal odalépett hozzá a Gondviselő és megkérdezte tőle, mi a baja. A hallgató elmondta neki, hogy holnap Jakab-vizsgálója lesz. Erre az letelepedett mellé, és együtt sírtak tovább...

CJTA Jakab István-díj – A nyelvismereti díjat Jakab István (1928–2013) egyetemi docens, nyelvész, egykori sárospataki gimnazista és teológus, a Selye János Egyetem Református Teológiai Kara volt óraadó tanára emlékére alapították. A díjjal a Selye János Egyetem Református Teológiai Karának, valamint a Sárospataki Református Teológiai Akadémiának azok a hallgatói jutalmazhatók, akik – a Biblián alapuló – önálló prédikációírásban, a magyar nyelv helyes (szabatos, stílusos) használatában kiemelkedően teljesítenek. Évente három (esetleg több) hallgatónak adható ki.

Grendel Lajos portréja

búcsú

ELHUNYT F. KOVÁTS PIROSKA

Életének 86. évében, október 25-én elhunyt F. Kováts Piroška szerkesztő, műfordító.

1938. augusztus 28-án született Budapesten. 1974-től nyugdíjazásáig, vagyis 1992-ig a Madách Könyvkiadóban dolgozott szerkesztőként,

majd vezető szerkesztőként. Fordításában olvasható magyarul többek között Dominik Tatarka *Reverendás köztársaság* című munkája, Václav Kaplický *Boszorkányégetés*, Dušan Šimko *Esterházy lakója* című regénye és *Kassai*

maraton című novelláskötete, Gabriel Viktor *1848–1849 legendája a szlovák történetírásban* című műve, vagy a *Levélbe öltözik a fa* címmel megjelent, középkori cseh szerelmes verseket tartalmazó antológia.

GRENDDEL 75

„AZ ÉGEN SZLOVÁKIAI MAGYAR NAP RAGYOG”

Grendel Lajos szlovákiai magyar író idén lenne 75 éves. Ő az egyike azon keveseknek, akik a szlovákiai magyar irodalmat regionális jelentőségre fölé emelték. Tiszteletére művészek fogtak össze, mely összefogás végeredménye egy nívós tárlat lett. „A Felvidéki Magyar Szépművészeti Egyesület képző- és iparművészeti pályázatot hirdetett meg Grendel Lajos (1948–2018) Kossuth-díjas író, publicista, az MMA rendes tagja, a szlovákiai magyar irodalom egyik legjelentősebb képviselője születésének 75. évfordulójára emlékezve. A pályázó művésztől elsősorban a Grendel Lajos regényeiben megjelenő nemzedéki, nemzetiségi sors- és léteproblémákat feldolgozó, a korra jellemző, Közép-Európát átszövő abszurditásokat

bemutató témájú alkotásokat, valamint Grendel portrékat vártak” – mondta el Hodossy Gyula József Attila-díjas költő, a Szlovákiai Magyar Írók Társaságának elnöke megnyitó beszédében.

A pályázati felhívásra határon túli magyar – felvidéki, vajdasági, erdélyi –, valamint román és cseh alkotók is küldtek be pályamunkákat. A pályázati munkák értékelése egyrészt képzőművészeti, másrészt irodalomtörténeti szempontokat figyelembe véve történt meg. A kiállítás védnöke és a zsűri tiszteletbeli elnöke, Tóth László Kossuth- és József Attila-díjas költő, a Nemzet Művésze, az MMA rendes tagja volt. A zsűri összetétele: Tóth László költő, író, műfordító, Szunyogh László szobrászművész, Novotny Tihamér művészeti író,

szerkesztő, Grendel Ágota, az író felesége és Miglinczi Éva, a projekt művészeti menedzsere.

A zsűri döntése nyomán 58 alkotótól 82 mű kerül bemutatásra. A képzőművészeti anyagot izgalmassá teszi a Grendel-portrék sokszínűsége, illetve az, hogy a képzőművészek a grendeli verbalitást miként fordítják át a vizualitás nyelvére. A kiállításon Kopócs Tibor festőművésznek *Hazám, Abszurdisztán* című alkotásáért átadták Tózsér Árpád védnöki különdíját.

Hodossy Gyula, a Szlovákiai Magyar Írók Társasága elnökének megnyitóját követően Tóth Anna olvasott fel Grendel Lajostól egy részletet, majd Tóth László nyitotta meg a kiállítást. „Külön öröm számunkra, hogy írónk egy újabb nyelven jelenik meg a mai napon: a képzőmű-

Balról: Tóth László költő-író, Kopócs Tibor képzőművész, Hodossy Gyula, a SZMÍT elnöke

vészeten, s eddigi gazdag értelmezési tartományokat feltáró recepciója is tovább bővül: az itt kiállító művészek többtucatnyi Grendel-értelmezésével” – mondta Tóth László, majd hozzátette: – „Pályázati felhí-

vásunkra meglepően sok arckép, illetve karikatúra született Grendelről. Ami felvetette bennem a kérdést: nem a könnyebbik megoldást jelenti-e ez? Ám rögtön észre kellett vennem azt is, hányféle Grendel-arc néz vissza ránk ezekről a falakról. És látnom kell: ugyanannyi, ahányan nézik őt. Azazhogy egyetlen arcnak is hányféle olvasata, és ugyanannak a valóságnak is hányféle értelmezése lehetséges. Ami esetünkben azt is jelenti: annyi, ahány olvasója-értelmezője van világunknak, valóságunknak és írónknak: Grendel Lajosnak.”

A tárlat a Csallóközi Múzeum kiállítótermében volt látogatható, 2024. január 20-tól pedig Pozsonyban, a Szlovákiai Magyar Kultúra Múzeumában kap helyet.

(as)

Lévay Jenő: Grendel nezőkép

vers

Mátrai István: GrendelArcok

Juhász Zsuzsanna

Post

Esik. Szorosodnak az ingujjak a férfiak gondtalan csuklóján. Üresedik a szobák fala. A tárgyak vigyázzban. Fénykiáltások ablakon túl. Szélnek eresztett áldozati állatok.

Moratórium

Mosatlan kovabetűk az ösvényeken, altatónővérek famintás esernyői. Víz áll a vízben: sorompó-horizont. Gyerekkláz az ébredésünk, Dohánylevél nedve a kenyéren.

Fény

Alkalmassá váltam a felfalásra, kezem-lábam ép, liánálom az én múltam is,

fejem nagy, akár a párnátlan alvó csecsemőké.

Fajtallóztató

Csillagokra bomló csillagképek elsőszerelmes ujjaink között. Fajtársak a szűkölő értelembe. A téridő megszelídített bábjai. Fehértűzű csipkebokor-holdunk: állandó jelenléte a hívásnak.

Einstein

Én terem, én időm, én nagy feszítetlenségem, állatszajú megtéréseim, szerelmes beletáncoltatás.

Corelli

A tű alatti létezés a bőrben, A szilánkhasúak valpurgis-tánca, Andante becézett himdagadások, Bokalabirint a hirtelen költözőknek.

könyv

„...ARCUNK A FÖLDBE ÁSVA PARTOT ÉRT...”

Kövesdi Károly frissen kapott verseiről

Tamási Orosz János

Hogyan érzek? A sokszor föltett kérdésre van egy átírt tréfából merített válaszom. Egy-két órával éjfél után zörgetnek Károly bátyánk ablakán. Az öreg még mély álmát fogyasztja, de nagy nehezen megébred, föltápázkodik, kinéz, kiszól, ki az, kérdi. Én vagyok, Károly bá. Van-e bíbor tintája? Az öreg elkanyarítja a szót, kihajít valami kézre állót az ablakon, majd visszafekszik. S már alszik is – nem forgolódik, mint valami nyikhaj városi stresszdudva. Igen ám, de megint megverik az ablakot, épp csak virrad, de verik, szorgalmasan. Kiszól, kérdez, s hallatszik is a lelkes válasz: Karcsi bá, hoztam bíbor tintát, kiáltja a Vers. Nézzen a pirkanat felé, onnan merítetem! Hát valahogy így érkezik a vers az általa választotthoz.

Esetünkben Kövesdi Károlyhoz, akit – remélem –

nem igazán kell bemutatnunk a magyar olvasóknak. Verseket fél évszázada publikál, újságíróként majd ennyi ideje dolgozik, mondjuk ki, fáradhatatlanul, olyannyira, hogy eme utóbbi költői jelenlétének ritkulásához vezetett. Amit elsősorban nem versesköteteteinek gyérebb megjelenése mutat, hisz vannak nála önmagukat szigorúbban rostáló költők is, hanem az újságíróból közéleti publicistává, meghatározó hangú véleményformálónak kinövő karakteres, és a maga igazát kíméletlen szókimondással tolmácsoló zurnaliszta (köz)ismertebbé válása. (Ez sem ismeretlen történet, példa lehet erre Lendvai István-tól Bolgár Györgyig számos életpálya, sőt, fölhozhatjuk a Vajda Jánostól Arisztideszig, avagy a Bodor Páltól Diurnusig tartó belső utakat.)

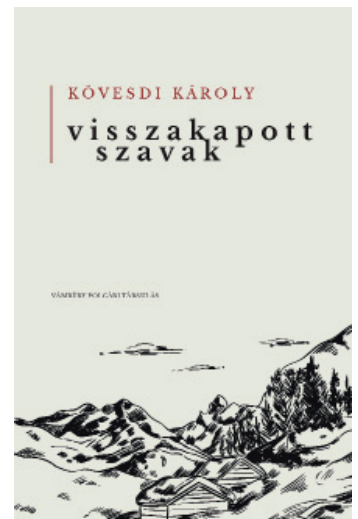
Mindezt Kövesdi esetében azért érdemes elmondanunk, mert a példák több esetben is rámutatnak a veszélyre: a poézis és a publicisztika sokszor inkább taszítják, mintsem vonzzák egymást. A legjobb publicisztikák azért válnak olyanná, mert a pillanatnyi valóságot teszik megérthetővé a kései olvasók számára; a költészet viszont akkor maradandó, ha – a pillanatoktól s a percmemberektől elrugaszkodva – mondandóját az egyetemességhez intézi. Egy költői életmű annál kevésbé maradandóbb, minél több aktuális programverset tartalmaz a munkáiban. S hát a programvers mindig csúszós talaj; a legőszintébb szándék is kikezdehető akkor, ha indulatból fakad. Kövesdinél sajnos ez többször is becsúszik, s bár azt mondtam, szándéka őszinte, az eredmény mégis kétséges.

Mondjuk úgy: új kötete kezdése és vége a költészet iránt elkötelezett poétát idézik, de a szerkesztési ív alapján is kirajzolódó közepső harmad sokszor nem több pillanatnyi dühkitörésnél, gyorsan elillanó, semmit föl nem lobbanító szikránál. S bár az, amiről most írok, alig sem jellemző horzsolás, de azért előfordulása vérző sebbé válik; ezzel kapcsolatban a magam részéről itt is megjegyezném, hogy a „fajta, fajtája” kifejezés (minden nyelvi szószátyárkodó csűrés-csavarás ellenére) a fajra utaló meghatározás, s ebből fakadóan minden fajra tett megjegyzés bárkit összemoshat a sajátjaiból származó szörnyekkel, sőt, bármilyen etnikai alapon – akár ellenünk is – elkövetett bűncse-

lekmények nyerhetnek olyan optikát, amely által azok magyarázhatóak, felmenthetőek. (Lásd erre – akár – Esterházy János sorsválasztó parlamenti beszédét.) Hiszen – nem így van.

S nem jó, hogy így van Kövesdi néhány versében, néhány sorában, hiszen amúgy verseinek többsége Nagy Lászlóhoz, olykor Juhász Ferenchez (a *Merülés* nyelvi megoldásaiban), de legtöbbször Ratkó Józsefhez mérhető. Magyarország temetőföld, posztumusz humusz, történelme soha el nem évülő priusz, mondjuk emlékezetből, azonnal, Kövesdit olvasva, „a föld nem árul el senkit, ölelése örök, ... mindig hazatérít és hazatalál” (*Apámmal a kertben*); „Nekik majd jobb lesz ők majd ... visszaserzik amit mi hagytunk elorozni” (*Az unokák*); „Végül maga a haza is, amelyet annyiszor / elloptak, meggyaláztak, dobra vertek, / velünk egyszer hazaér, hazatalál.” (*Hazatalál*). Ám előtte még „lásd mivé lettünk ezé váltunk / itt nyugszik ezer évek / minden gödörbe lapátolt álma / kínja keserve tévedése bűne” (*elejétől a végéig – a reformáció évfordulóján*).

A kör – a történelmi – bezárult, Ratkótól Ratkóig juthatunk, méltó módon megidézve s folytatva szókimondó, mégis egyetemes poézisét, de az is nyilvánvaló, hogy Kövesdi egy erre törekvő, mélyebb válogatás révén a kortárs költészet vagabund egyéniségénél messze túlmutatóbb lírát reprezentál(hat)(na); hatalmas, messze hangzó vers az *Örökség*, *A szolgaság hegyén*, az *Isten tarsolya*, az *In extremis*, hegyeket rengető sóhaj az

Álom a szabadságról, majd jön az a ciklus (*napiparancs*), amire föntebb utaltam, s ami ballasztként nehezedik a kötetre, de túljutunk rajta (néhány olvasó már kevésbé lesz így ezzel), kár, mert talán el sem jutnak a *Lövészárok-keringőig*, a *Lettárig*, s még sorolhatnánk (miként az itt-ott betörő publicista hangvétel zökkenőt), de kár lenne torpannunk pirkanat előtt, hiszen a kötetzáró leletmentés, a nyolcvanas évek kézírataiból most először publikált *Merülés* majd mindenért kárpótolhat bennünket. Ez az a hangvétel, amelyre Kövesdi első szerkesztője (ahogyan egy nemrég konferencián elcsipett beszélgetésből kihallottam: mindenkire emlékszik, s ez jó érzéseket kelt bennük) bizonyára csettint most egyet. Igen, ez a hang jellemzi Kövesdi Károly maradandó költészetét.

Kövesdi Károly:
Visszakapott szavak,
Vámbéry Polgári Társulás,
Dunaszerdahely, 2023

Véghe Éva: Az égen szlovákiai magyar nap ragyog

vers

Kövesdi Károly

kivégzőoszttag a kertben

mintha valami roppant hajócsavar dohogna odakint a szilvafák alatt a kataton csillagtalan éjben mint az elszabadult hidrák pattognak az elvágott gyökerek valaki szántja a föld óceánját a szutykos őszi ködben miközben titkoszolgák hömpölygő árnyéka oson a diólevelek erezetében és a globális állatkert optikai vastagbelében rejtjeles üzenetek zümmögnek csokors nyakkendő s útonálló kisértetei furakodnak a sövény bokrai közt

bejönnek ajtón ablakon falon mindent összetaknyolnak nyúlós csiganyállal családot istent hazát hideg homlokodon a gyöngyöző halálverítéket a liftező ádámcsutkádk remegő gyomorszájad hogy még a végső elszámolásakor se szedd össze magad azt is ők mondják meg mikor hogyan és persze azt is ki által de hogy miért azt csak ők a felkentek tudják a titokgazdák akiknek hombárja teli gyűlölettel és kapzsisággal s a zsoldosok a kerítésben akikre mindez bízva a sunyiságra és gyávaságra s a lopakodva közelítő erősödő morajban egykedvűen babrálnak fegyverük kakasán rágógumizva várják a parancsot hogy letámadják a feltámadást

napiparancs

fosztókenőccsel összekenni ünneprontóval levizelni összetaknyolni minden patinát mindent ami az égbe hág lerángatni és megtaposni a bamba sárba betiporni a monstranciát tüzre vetni hitet harsogva kiröhögni elvtársak mindent deklasszálni demitizálni és deheroizálni amíg csak végképp fel nem adják s dalolva anyázva apázva a denunciált birka népek fejet lehajtva a karámba be nem tódulnak a szebb világba

KILENCVENKÉT OLDAL FÁJDALOM

Kégl Ildikó

Mint egy segélykiáltás, úgy törnek fel a női lélek legmélyéről Póda Erzsébet melankolikus történetei. Ez a karcsú kötet mérhetetlen súllyal telepszik az olvasóra, a sorok felfejtése közben mellkasunkon érezzük az erőszak és az agresszió nyomását. Ez a fojtogató atmoszféra árad a kötetegészből, emiatt észleljük úgy, hogy ennek a könyvnek mélyfekete az alapszíne. Szemléletesen és sűrítve jelenik meg az egyes szám első személyben elbeszélte történetekben a bántalmazás. Egyéni tragédiáktól, megaláztatásoktól, nemi erőszaktól hemzsegnek a narratívák, amelyekről az író maga is úgy vall, „a történetek egy része igaz”. És mégis, nagyon csendes könyv ez. Ez a szorongató, vészjósló csend a történetekre ereszkedik, permanenssé válik, gyászos szólamot ad az elbeszélés gyűjteménynek. Olvasásuk közben nem tudunk elvonatkoztatni Márai gondolataitól: „Az

igazi fájdalom néma; a könny és a kiáltás már a megkönnyebbülés.” A *Macskakő* nyolc fejezetének huszonegy elbeszélése nagyobb hányadban a testi és lelki bántalmazás különböző formáit ábrázolja szépirodalmi eszközökkel. Megannyi példát láthatunk a verbális bántalmazástól kezdve a lelki, a testi agresszióig. Póda Erzsébet elbeszélései a bántalmazás látszólag finomabb, de legalábbis látens formái – a birtoklási vágy, a megségényítés, a büntudatkeltés, az ignorálás – mellett pokolmélységeket bemutató, kiheverhetetlen traumákat is megszövegeznek. Hitelesen jeleníti meg a családon belüli erőszak lefolyását, egy konfliktus kiprovokált vitából történő kifejlődését *Az utolsó verés* című novella. Katartikus erővel beszéli el a szerző a gyermeke megerősökölésével fenyegetőző férj agresszív viselkedését, a traumatizált

feleség gyilkosságba torkolló tébolyát. Megannyi elbeszélés központi motívuma az erőszak, több esetben a nemi erőszak, a gyermekmoleztálás. Ez utóbbi témát dolgozza fel a *Delirium* is, mely egy felnőtt asszony – hosszú elfojtásokkal teli időszak utáni – visszaemlékezése egy gyermekkorai traumára. A novella nemcsak drámai sűrítéssel megírt elbeszélése egy gyermekmoleztálásnak, de hű ábrázolása az áldozat (lelki) megnyomorításának, gyógyulási folyamata kudarcának, egy egész élet kisiklásának. A főszereplő nem képes kiheverni a traumát, az eset után évtizedekkel is kényszerképzetek, rémálomok és emlékbetörések gyötrik, melyek elől alkoholizmusba menekül.

Figyelemre érdemes a túlvilággal, a halott rokonokkal való kapcsolatteremtés, mely egyfajta rendezői elve a kötetnek. A felmenők – különösen a nagy-

mama – alakjának megidézése, a velük folytatott beszélgetés visszatérő motívuma a narratíváknak, melyek által feltárulnak a szöveg transzcendens rétegei. Póda Erzsébet prózauniverzumában a szerzői szándék arra irányul, hogy a néphit igen gazdag hiedelemvilágát kisebb-nagyobb mértékben történeteibe integrálja. Eklatáns példa erre a címadó novella, mely próza-poétikai tekintetben is a kötet egyik legerősebb darabja. A *Macskakő* a boszorkány hagyományos hiedelemalakjának és természetfeletti tulajdonságának – repülés, állattá változás – megidézése úgy, hogy közben a generációk közötti kontinuitást is megragadja a szerző.

Elbeszéléseiben sajátos ötvöződik a hagyományos paraszti világkép hiedelemrendszere és a mai kor morális problémáinak, kihívásainak aktualitása.

A *Macskakő* huszonegy darabja tematikájában, hangu-

latában és motívumvilágát tekintve szépen ágyazódik egymásba, ugyanakkor mindvégig arra figyelmeztet, hogy a fájdalom nemcsak súlyban, de oldal-számokban is mérhető.

Póda Erzsébet: *Macskakő*.
Vámbéry Polgári Társulás,
Dunaszerdahely, 2023

látogatás

OTTHON DUNASZERDAHELYEN

A Magyar Írószövetségből rögvést Dunaszerdahelyre vitt az utam, hogy eleget tegyek a SZMÍT elnöke, Hodossy Gyula meghívásának. A táskában könyvek, a lelkemben csordultig szeretet, a fejemben a *Himnusz* és a zivataros századok, amik, úgy tűnik, nem múltak el. Határon túlra menet mindig

olyan érzés fog el, mint amikor elindultam szülővárosom, Beregszász felé. Bár be kell látni, hogy a határátkelés így, több órák sor nélkül egyetlen kicsi gyomorgörcsöt sem okoz, és nem is hiányzik. Ahogyan átértünk a komáromi hídon, újra, az a keserű hangulat lett úrrá rajtam, hogy hálás vagyok

a csodás hazáért, és hogy szomorú vagyok, mert tépett ez a drága föld. Amint Attila, megeltem a hazámat, épp akkor, amikor elköszöntem a szülőföldemtől. Azóta igazán hazám a Kárpát-medence, és azóta, talán még inkább értékes minden kapcsolat a külhonban élőkkel.

200 éve tisztázta le Kölcsey a *Himnusz* szövegét, így arra gondoltam, hogy az idén nem a Petőfi és a Madách életművekkel indulok útnak, hanem a kevesebb fényt kapó *Himnusszal*. Amikor év elején készülttem a rendhagyó órák terveivel, nem is reméltem, hogy épp Dunaszerdahely négy remek iskolájába is eljutok, de ez az év tele van meglepetéssel. Itthon, Magyarországon, a *Himnuszról* beszélni természetes. Nehezebb ragyogó tekintetekre akadni a kamaszok körében, és nehezebb lelkesíteni őket az eléneklésére – nemcsak hallgatására –, mint túl a határainkon. Dunaszerdahelyen, amikor megkérdeztem az iskolásokat, hogy ki az, aki énekl a *Himnusz*t egy-egy rendezvényen, szinte minden kéz a magasban volt. Hihetetlenül felemelő pillanat volt, ami úgy hiszem, sokáig elkísér majd. Gyakran gondolk arra, hogy Kárpátalja nem csak Magyarországtól, hanem Felvidéktől is elszakadt. A több sebből vérző Kárpátaljá-

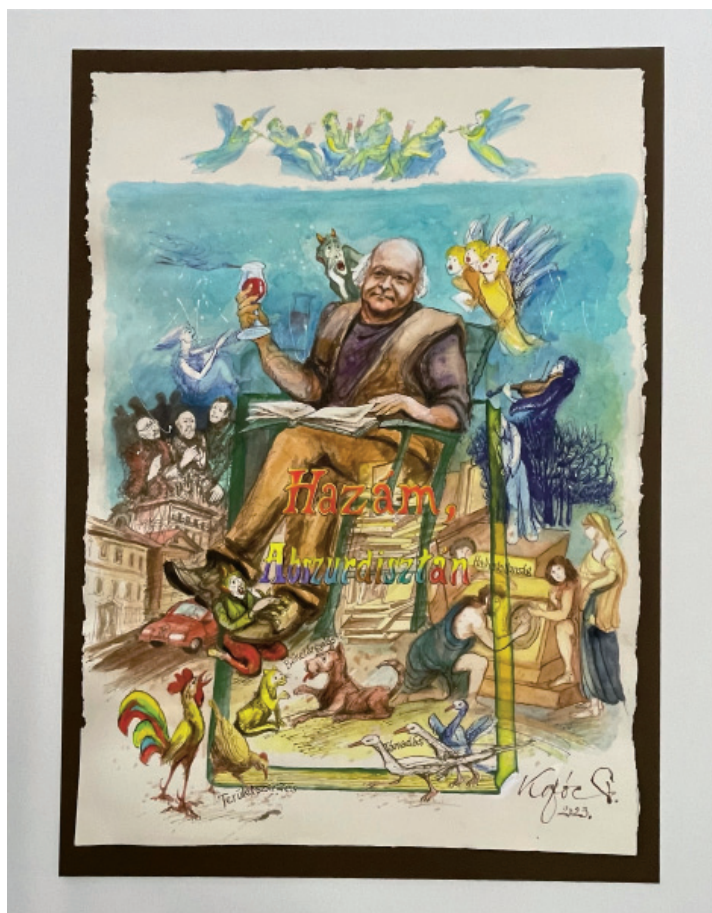
Lőrincz P. Gabriella

A felvételen balról: Hodossy Gyula, Lőrincz P. Gabriella, Ibolya Olivér

ról, Beregszászról Petőfi *felvidéki sáros városként* ír. S bár testvérvárosa Dunaszerdahelynek Beregszász, a városok lakói alig tudnak egymásról. Az egyik nő a szállodában megkérdezte, hogy Beregszász Romániában van-e. Ez a kérdés egészen gyakori, és már meg sem lepődök rajta, inkább büszkén sorolom Beregszász nevezetességeit, bárhol járok. Fáradtan, de feltöltődve érkeztem a negyedik iskolába, ahol az intézmény vezetője végigvezetett az iskola folyosóin, és egy olyan folyosón is sétáltam, amelynek a falán Kárpátalja emlékhelyei, híres szülőitei kaptak helyet.

Elérzékenyülésem csak az tudott emelni, hogy vendéglátómmal koszorúzhattam az aradi vértanúkra való megemlékezésen. Leróttuk a tiszteletünket, és álltam az emlékművel szemben, arra gondoltam, hogy a közelmúltban a vesztőhelyen álltam épp így. A koszorúzás, a beszédek, az utolsó mondatok és a versek olyan hatalmas energiával és elevenen érintettek, hogy alig tudtam visszafojtani a könnyeimet. A *Himnusz* közös éneklése az idősekkel, fiatalokkal együtt csak azt erősítette meg bennem, hogy hálás vagyok, hogy magyarnak születtem, és azért, hogy ezt megírhatom.

Kopács Tibor: Házam, Abszurdisztán (Fotó: Helena Jacsová)

sci-fi

BÁLVÁNYIMÁDÓK

Egy római katona feljegyzése az első századból: „És azon a napon megrepedt az ég. Fül-tépő mennydörgés riasztott meg embert, állatot. A remény tüze hullott alá a megperzselt földre, mely elhozta a világok rettenthetetlen hírnökét. A jó-akarót, a megmentőt, ki így okította az embert: Azért járom a világot, hogy figyelmeztessék minden népet. Hogy elkerüljék azt, ami az enyémmel történt. Tudjátok meg, hogy egyszer el-jön hozzátok egy gonosz isten, aki torz és rettenetes. Csak egy módon riaszthatjátok el. Építetek bálványt! Kőből, fából, mindegy miből. Egy a fontos: A felhők alatt lebegő sas is lássa. És soha ne legyen nap, amikor nincs bálványjotok! Elmondom, hogy nézzen ki! Adjátok tovább a tudást minden férfinak, nőnek, gyereknek!”

Részlet egy kelta meséből, melyet a papok ősidők óta mesélnek.

Gol Jedu, Hiramor bolygó végzős istene néhány perce aktívált, pompázatos diploma-kristályában gyönyörködött éppen, amikor a célkoordináták megjelentek a tudatában. Végre! Indulhat a manipuláció! Az égitest, melynek hamarosan mindenható urává emelkedik, ugyan eléggé távol esik a fényűző udvari élettől, de ilyen apróságon nem akadt fenn. Majd ő kinevel magának neki meg-

felelő imádó hadat az ottani lényekből! A feladat felizgatta, és boldog ciripelésre ösztökölte. Ezüstruhába bújtatott rovar- teste kéjesen remegett az elképzelt lehetőségektől.

Az Istenképzőt azért hozták létre a Rovarbirodalom bölcsei, mert rájöttek, nincs értelme vagyónokat felemész- tő seregeket küldözgetni a gyarmatosítandó világokra, hiszen minden gondolkodó tudatban ott lappang az ismeretlentől való félelem, az isteni fogódzó utáni vágy. Nem kell tehát mást tenni, csupán oly mértékű technikai tudást csillogtatni, mely teljességgel felfoghatatlan az adott bolygó lakói számára. Hogy azt higgyék, az valamiféle felsőbb, túlvilági varázshatalom megnyilvánulása. Ezután jöhet a jól átgondolt irányba terelgetés – a Rovarbirodalom, és persze az isten igényeinek kielégítése –, és a szófogadásért, a hódolat- ért osztozott jutalmazás.

Nem élt faj a galaktikában, mely megakadályozhatta volna a rovarok terjeszkedését. Technikai fölényükkel így vagy úgy, eltiportak minden ellenállást. Azonban mégis volt valami, aminek már az említésétől is nyomban hideglelést kaptak a dülledt szemű nagyurak. Háromságnak nevezték. Még azt sem tudták biztosan, hogy élőlény-e egyáltalán. Természeti jelenségnek látszott, de

többször úgy tűnt, gondolatok, érzelmek által vezérelt tetteket hajjt végre.

A gravitációs hatásával pusztított. Új ismeretekre áhítozva bolyongott a galaxisban, még a leghatalmasabb bolygók sem maradtak egyben, ha elhaladt mellettük. Az élőlényekről mit sem tudott, az égitestek tör- melékeit vizsgálta. Persze mindezt csak a rovarok tudósai képzelték így. Gömbjei nem voltak nagyobbak egy űrhajónál, mégis sebezhetetlen volt. Teljesen váratlanul bukkant fel a galaktika bizonyos pontjain. Egyszer egy istenbárka „keltette fel az érdeklődését”. A hatalmas nyomban menekülőre fogta a dolgot, de nem sikerült leráznia a rémisztő valamit. Ijedtében egy lakott bolygón landolt, melyet e meggondolatlan tettel magával együtt kitörölt a világból.

Azóta új főtörvénye van Rovarbirodalomnak: „Ha valakiben a leghalványabb gyanú is felmerül a felől, hogy közelében tartózkodik a Háromság, kötelessége azonnal megsemmisíteni önmagát.”

Gol Jedu optimista alkat volt. Nem hagyta magát zavartatni holmi mítoszok által.

Az istenbárka csökkentette sebességét. Célállomásához közeledett. A megadott instrukciók szerint a rendszer harmadik bolygója vár gyarmatosításra. Mennyi víz! És milyen gyönyö-

rú! – lelkenedett a szépséges világ jövődöbeli ura.

A hajó bolygókörül pályára állt. Gol Jedu következtetések levonására is képes, gondolkodó robot bevetése mellett döntött, ami tökéletes álcázó mechanizmussal volt felszerelve. Gond nélkül felvette bármely létező létforma alakját, és az egész égitestet képes volt feltérképezni.

Az alakváltó egy hóval borított völgyben jelent meg, az ott honos fekete madár képében. Felülről figyelte a tájat. Éppen egy primitív, kör alakú föld- sáncot vizsgált, mely alacsony épületeket ölelt körül. Az egyik ház előtt két apró lény mozgott idegen, magas frekvenciákat kibocsátva. Valószínűleg ők a bolygó értelmes lakói. Minden részletre kiterjedő alapossgal mérte fel a terepet. Aztán... Hirtelen meglátott valamit.

A ház előtt ott ragyogtak a Háromság gömbjei! Minden megegyezett! A csökkenő átmérők, az egyetlen vonalra fel- fűzött középpontok. Ezeknek a lényeknek már van istenük. És hozzá hasonlatos bálványokat építenek!

A robot habozás nélkül iszkolt vissza a hajóra.

– Ez nem lehet igaz! – mondta a félelemtől alélt isten a robotnak. – Te csak egy ostoba gép vagy! A Háromság látványát senki sem élhette túl! Ez csupán egy hihetetlen véletlen.

– Ismered a legfőbb törvényt. A visszszámítás beindult. A törvénynek megfelelően cselekszem – közölte szenvtelen hangon az alakváltó.

A halálra vált rovar dülledt szeme végigsimogatta a bolygót, melynek mindenható istene lehetett volna. Majd alig hallható ciripeléssel imádkozni kezdett.

*

Sok ezer évvel később egy füstölő kéményű faház előtt a völgyben:

A kisfiú boldogan felkacagott. Tetszett neki az alkotásuk.

– Évi, kérj anyutól valami fejfedőt a hőembernek! Meg repát! Én addig ragasztok rá kezét! – kiáltotta a szőke kislány felé, és meg sem várva a választ, már gyömöszölte is tovább a puha, a fényben szikrázó havat.

Anyja és apa az ablakon át gyönyörködtek gyermekeikben.

– Hát nem aranyosak? – kérdezte elérzékenyülten az aszszony.

– És szabadok, akár a madár. Övek a jövő – bólogatott a férj. Elmerengve nézett a kinti világba. – Milyen érdekes ez a hőember. Vajon ki találhatta ki? Nem is hasonlít emberre, mégis minden gyerek ezt építi. Vajon mióta?

A nő elmosolyodott.

– Amióta hó van, te kis filozófus.

képzőművészet

GRENDDEL LAJOSRA EMLÉKEZŐ ALKOTÁSOK

A Csallóközi Múzeum térszerkezetében ötvenöt művész, kilencvennégy alkotása került elhelyezésre. A legkülönbözőbb művészeti-technikai ágak, látásmódok, mind egyközpontúak. Grendel Lajos irodalmi munkásságára reflektálnak, vagy Grendel-portrék. Az utóbbi években a kortárs művészet fő áramának diskurzusában ritkán jelentkező az alkotók irodalmi tematikára reagálva. A Felvidéki Magyar Szépművészeti Egyesület képző- és iparművészeti pályázatában az egyéni, történelmi- és társadalmi egzisztenciális élményhalmaz feldolgozását kérték a művésztől és azt, hogy a grendeli verbalitást fordítsák át a vizualitás nyelvére.

A beérkezett és a zsűri elé került alkotásokban a tabukat döntőítő kritikai nézőpontok mellett rejtett koncepciójú hitvallások fedezhetők fel. A kiállító művészek akár a

Grendel-művek filozófia-telítettségéből merítkeztek, akár a személyes, családi, történelmi élethelyzetekből inspirálódtak, az alkotások nem múltba révedők, hanem a jelenkor eszköztárával újrafogalmazott víziói annak a reménységnek, hogy lesz még szebb jövőnk.

A tárlat természetesen nem adhat teljes körképet az író alkotóperiódusairól, de a formák, a kifejezési módok, a tanúságtétel mégis megérinthe- ti a Grendel '75 kiállítás képnéz- zőit. Az összeállított kollekció szerves egységet képez a múzeum közegében. A falakon lévő és a térbe állított alkotások néha végtelen képfolyammá egyesülve erősítik egymást, máskor a tér ellenpontjaként hirdetik az alkotói szubjektumot. A galéria némely helyén a gondolatok és érzések sűrűsödnek, másutt a karakterizáló világszemlélet, a társadalom- kritika lesz úrrá a falon. Az

alkotók tudatos átgondoltsá- ga bontakozik ki a művekben, melyek nyolcvan százaléka az elmúlt egy évben készült. A kiállítótérbe lépve feltűnik a kiállított anyag sokszínű gazdagsága. Néhol szimmetriaelv szerint rendeződnek a művek, máshol a galéria függőleges tengelye mentén installált motívumok kerülnek előtérbe. A tárlatlátogató figyelmét több, de mindig a főfal felé terelgető kiállítás-rendezői koncepció segíti. Ennek a koordináta- rendszernek a középpontjában a Grendel Lajos portréit be- mutatató térszervezés áll, mely egyrészt a művek készítésének technikai sajátosságait hang- súlyozó, másrészt az emberi valót és az emberi lelket jele- nítik meg. Az alkotók Grendel Lajos szimbolikus alakját né- hol lírai tartalmakkal, máshol groteszk formavilággal látat- ják, tiszteltben tartva az író emlékét.

Az irodalmi munkásságra reflektáló művekben megjele- nő nyughatatlan vonal- gubancok, a nagyívű ecsetvonások, a grafikai megoldások az eleven emberi létnek, az új idők várt hitének, a pozitív és groteszk életszemlélet megmutatására törekedtek az alkotók. Néhány képben a szürrealista látomásokat hajszolják, de a való- ságos élet labilitása minden képben jelen van. Ezek a képi narratívák létünk külsőségei- nek látszatvilágát hordozzák, a jó és a rossz szüntelen harcát és a megtisztulást hirdetik. Az alkotók a saját képi rendszerük felépítésekor a rendíthetetlen grendeli alapokra építkeztek, az író emléktárát tudatosan építették be alkotásaikba. A képzőművészeti alkotások me- ditálásra készítő témákat vet- nek fel, nem közölnek konkrétumokat, nem közölnek meg- kérdőjelezhetetlen állításokat, hiszen ezzel tárgyiasíthatnák

Grendel Lajos (Somogyi Tibor felvétele)

a grendeli textus hangulatait, így az olvashatóság és az absztrakció különféle átmenetei fedezhetők fel alkotásokban.

A grendeli témát megfogalmazni úgy, hogy morális kontextusában hiteles legyen, aktuális maradjon, figyelemre méltó teljesítmény. A tematika sikerét erősíti a személyes élethelyzetek, az önálló hangú stílusok beemelése, így jelentős műtárgygyűjtéssé alakult a Grendel '75 pályázat anyaga.

KERTEK IGAZA – ISTEN IGAZSÁGA

Fülöp Antal

Délután tíz óra tájban megcsördült a telefon. Nem vettem föl. Épp fennhangon próbáltam egy novella kezdő sorait, fel s alá járkálva a konyhában. Miután az első mondat már elég jól hangzott, leültem az asztalhoz, és beírtam a jegyzetfüzetembe. Kíváncsi voltam, hogy a (kettészakított) közmondás: Ember tervez... (szünet) Isten végez leírva ugyanúgy hat-e, mint az imént, amikor fennhangon ismételttem. Lehet, hogy ez már a túlfeszített, vagy inkább *túlfeszülő* idegek játéka volt, hiszen a novellát nem színpadra szántam.

Napok óta volt valami a levegőben. Ott érződött a város légkörében. Ott volt a járókelők arcán, az útkereszteződések fokozódó türelmetlenségében. A várost átlengte valami furcsa és feszült várakozás. Ahogy újraolvastam a *kettészakított* patinás közmondást: Ember tervez... (szünet) Isten végez, a két tőmondat közti hézag mármár látomássá tágult. Mintha hajnali álmom kísértett volna a noteszlapon. Álmomban feneketlen szakadék partján álltam, s ahogy a cipőm orra a dermesztő mélység fölé meredt, az egyre elviselhetlenebb gondolatra, hogy ott és akkor nekem valamiért, valami okból föltétlenül kell jutnom (a meredély fölött!) a túlsó partra, fölriadtam. Veritékben úszva ébredtem, s még percekig éreztem az álmom borzongató hatását. Folytattam volna a hangos olvasást: Ember tervez..., de a telefon talán még követelőbben csörömpölt bele a szövegbe.

Fölálltam az asztaltól, vártam kicsit, aztán fölvettem a kagylót és beleszóltam: Mi van?

Ez elég elutasítóan hangzott. Mi van, hogyhogya mi van, hallottam Alfonz hangját. Elnézést, mondtam, ne haragudj, azt hittem, Rudi az. Rudi? – kérdezte meglepve. November van, feleltem, Rudi évenként felhív a hősi napokra emlékezve. Novemberi üdvözlés... Nosztalgia-percek. Ó, a nagypályás Rudi! A mi nagy Gatsbynk! Iróniája most sem a „margóra szorultak” hangja volt, amely válogatás nélkül borotváltat mindenkit, aki sikerrel gyanúsítható. Bár az sem lett volna meglepő. A Parnasszuson (presszóbéli törzsasztalunknál) hallottam tőle, hogy görög–latin szakos tanárként már évek óta testnevelést és kerti munkát tanított a gimnáziumban. Előbb csak kényszerből: új világot teremtő cezúra-hívők kockázatosnak találták klaszszikus tudását, műveltségét ve-

szélyt jelentett a jövő nemzedékére. De amire senki sem számított, idővel nagy szerelme, fölfedezettje lett a kert! Fölfedezte... mit is? Annyi bizonyos, hogy (törzsasztalunknál) a közönséges konyhakert, néhány gyümölcsfával, Alfonz előadásában megismerésre váró titkok kertjévé változott. Nocsak! Isten műveként: a lét (így az: élet) alaptörvényeinek tárházává. Nem semmi! Mintha „lelkes” élőlényeknek tartotta volna a kert flóráját-faunáját: a gyümölcsfától a retekpalántáig. Új vallás? Sosem éreztem annak. Nem volt ebben semmi eltorzult fanatizmus. Uraim, mondta időnként szelíd iróniával, attól tartok, hogy európai halál-civilizációt – tetszik vagy nem tetszik – talonba tehetjük. Miért? A választ ne tőlem várjátok, kérdezzük inkább a rózsákat, szegfűket, tulipánokat. Kertem virágai, fái bokrai tudják a választ. Csak meg kéne érteni őket. És mindenki tudta, hogy Alfonz ezt *komolyan* gondolja. Anteusz földre szállt, egyszerűségében ma még erősebb, mint valaha, villant át agyamon, ahogy akkor a parnasszusi asztalnál, most az előszobában állva fülemem a kagylóval kérdeztem: Honnan hívsz? A szálloda elől, felelte, tudod, hogy Rudi ma nagy ünnepségre készül? Nem, feleltem, talán születésnapja van? Bizonyos értelemben, mondta ő, ma november 27-e van. A tribünök csinnadrattás napja. A szabadságharcosok felvonulása! (Alfonz, mintha csak az Aida opera színpadáról közvetített volna.) Nézz ki az ablakon! Várlak az Áruház bejáratánál. Rudinak ma nagy jelenete lesz! Rudi beszédet mond az ünnepi színpadon!

Ledobtam a kagylót, s a konyhán át a balkonra siettem. A hetedik emeletről láttam az áruház sarkánál összecsozdult tömeget. Láthatatlan hangláda-közből torzítva hallatszott az (akkor!) forradalmi, ma már megmosolyogtató szöveg. Lekaptam a fogasról a bördzsekit, és szinte futva tettem meg az áruházig az utat. Megálltam a tribüntól nem messze.

Tekintetem csak végigfutott a díszes kirakaton. Fantomképek zsongtak fel az üvegen. Nagy ív papírokon, kisebb-nagyobb rajzlapokon a városi folklór sajátos keresetlenségével karikírozta a város s az ország 1989 előtti nagymoguljait! Ott és akkor sejlett csak föl, hogy mi mindent hordozhatott magában rejtve ez a város és ez az ország! És mégis, ezeken a gúnyrajzokon, a bosszú helyett

Szabó János: In memoriam Grendel Lajos 1.

inkább a karikatúrák megbocsátó humora látszott. Bár igaz, hogy gyilkos szarkazmus is a korabeli *fejeselek* nevével! Csakhogy itt vagy, lépett hozzám Alfonz, kiválva a sokaságból. Rudi erről a tribünről indult, mondta. Tudom, feleltem, itt voltam, a tribün épp itt állt akkor is, itt az áruház sarkától nem messze. Micsoda karrier néhány hét alatt, szólt Alfonz. Iróniája úgy tűnt, mintha most valóban szemrehányásként hangzott volna. Szemrehányásként, kinek? A válasz most is eloszlott, úgy felszívódott az évfordulót *ünneplő* sokaság vásári zajában, mintha sosem lett volna. Akkor és ott valahogy egyre biztosabb voltam (lettem) benne, hogy erre a kérdésre választ már az életben sosem kapok. Rudi életíve (karrierje) innen, erről a tribünről (ahogy mondani szokás) szédületes tempóban emelkedett, ellentétben Alfonzéval, akit épp akkoriban tiltottak el a klasszikus témák – Oidipusz és további görög tragédiák – boncolgatásától. Rudi hetekkel később miniszteri biztos lett Pozsonyban, nagyjából azokban a napokban, amikor Alfonzzal a gimnáziumban közölték az *örömhírt*, hogy átképezheti magát a társadalmi nevelés szaktanárává. Vagy ha nem, az *egzakt ismeretek* irányába rohanó világban – görög–latin tudásával (klaszikus-filológiai ismereteivel)

menthetetlenül kiselejteződik. Talán nem is sejtette, hogy a könyvradományként odalökött *testnevelés*, s talán még inkább a *kerti munka* micsoda új távlatokat nyit hamarosan életrajzában. Mivel egy napon – a fölsimerés villanófényében – meglátta *azt, amitől* Rudi emelkedő politikai karrierjével éppen rakétasebességgel távolodott: az *élet* Istentől ránk hagyományozott *törvényeit*. Rudi döntései viszont (ezzel szemben) egyre távolabb az eszméltető valóságtól, a politika egyre légüresebb szféráiban születtek. S mert szavának is egyre nagyobb súlya lett – mintha az elméletek műrostos *kertjében* érte volna őt a *szellemi villanófény*, amely Alfonzt istenadta rózsái, szegfűi, tulipánjai közt érte. (Erős a kísértés, hogy két ellentétes irányban haladó expresszvontként szemléltessem őket, ahogy elzúgva egymás mellett, távolodnak egymástól, más-más szférába fedezve föl a fölszabadító *igazságot*. A középszerű Rudi ráadásul ezt az élményt még az *érintheletlenség* ostobácska biztonságával is tetézte.)

Az ünnepi tribünön, előkészítve Rudi szónoklatát a fellépő táncosok, majd egy rock zenekar után, egy ifjú arszlán – immár a szenvedélyes kutyünyomogatók nemzedékéből – ragadta magához a mikrofont! Figyelem! Figyelem! A *színpadon* Rudolf Rudi,

városunk büszkesége következik! Még egy kis türelmet kérünk!

Aztán, mintha valami történt volna. Amennyire ez a tömegszivajban észlelhető volt, mintha valami megzavarta volna a gondosan előkészített programot. Valami közbejött, gondoltam Alfonzhoz fordulva, de Alfonz megelőzött. Úgy látszik, üzemmazavar, mondta, és láttam, hogy megpróbál közömbös maradni. A zavar közben csak nőtt, növekedett. Senki sem tudta, mi történik, miért nem lép már pódiumra Rudi. Az ifjú arszlán kaparintotta újfent magához a mikrofont. Semmi baj, hölgyeim, uraim! Egy kis technikai hiba csupán, harsogta, hangjában érezhető volt, hogy szigorú utasítást követ. Semmi baj. Türelem! Egy kis technikai hiba. De Rudi még mindig nem lépett porondra. Helyette most – rögtönzött műsorváltoztatással – ismét a zenekar játszott. Irgalmatlan hard rock hangjai zúgtak fel kulturális gombafelhőként a várakozó tömeg fölött. A fülsiketítő lármában mozgolódás támadt, ahogy terjedni kezdett a hír, hogy Rudi nem lép föl! Rudi a szállodai szobájában öt perccel a színpadra lépése előtt – meghalt.

Rudi messze távolodva a rózsák, szegfűk és tulipánok *igazságától* ostoba hittel hitte, hogy érintheletlensége megövi őt mindentől. A megváltó haláltól is.

múltidéző

FERENCZY ANNA, AKI A SZÍNÉSZETTŐL
ELPÁRTOLT AZ IRODALOMHOZ

A Zoboraljáról, Nyitragerencséről lépett a színházi deszkákra a múlt század ötvenes éveiben, s ott volt a Magyar Területi Színház első előadásán, Urbán Ernő *Tűzkeresztységében*. Szinte mindent megkapott a színházról, amire csak vágyott. Klasszikus és kortárs darabok főszerepeinek egész sorát játszhatta el, lehetett Anna Karenina, ahogy Pék Mária is Fejes Endre *Rozsdatemető* című darabjában, a hatvanas évek első felében. Vagyis gyorsan megöregítették, s ő, amikor

elérte a nyugdíjkorhatárt, nem tévovázott: a színpad helyett talált magának egy új elhivatottságot, az írást. Írni kezdett, méghozzá nem is középiskolás fokon. A szlovákiai magyar irodalmi élet azonban nem nézte ezt jó szemmel, voltak már elegen... Csak a *Nő* című lap fogadta be, amely folytatásokban kezdte közölni a *Pitypangkoszorú* című regényét, amelynek cselekménye valahol a Zoboralján játszódik, valamikor a gyerekkorában, vagy még előtte. Folklórelemekkel dúsított

életregény és szociografikus hi-telességű családragény – áll(ha-tot)t a lektori jelentésekben, s nem javasolták kiadásra. Végül a rendszerváltás zavaros éveiben a Madách mégis úgy döntött, kiadja. S jól tette. A mozgalmas, eseményekkel és tájszavakkal bőven dúsított regény nemcsak egy tragikusan végződő szerelmet mesél el, hanem nagyszerű korrajz is egy ma már a tudatunkból is teljesen kiveszett korról, a paraszti lét mindennapjairól. Utoljára Mórincz Zsigmond és

Szabó István, míg nálunk a két Gyula, Morvay és Duba ismer- te ennyire ezt a mára teljesen elsüllyedt paraszti életformát. Juliska és Gergő tragikus szerelme mögött ott van egy elpusztult értékrend, amelynek a maga hamis romantikája mellett megvoltak a tragikus árnyoldalai is. A könyv megjelent, de az irodalmi élet úgy állt bosszút rajta, hogy mellőzte. Folytatását, a *Napraforgókat* már „csak” a *Nő* közölte. Szülőföldjén gyűjtött erotikus meséit viszont az ezredforduló táján

Juhász Dósa János

Ferenczy Anna

még kiadták olyan elenyésző példányszámban, hogy ma már elérhetetlenek.

Tavaly, egy évvel a 90. születésnapja előtt halt meg, s jó lenne, ha a színházi mellett az irodalmi emlékezet is megőrizné.

PITYPANGKOSZORÚ (részlet a regényből)

Az első napsugarak alig érték el a ház tetejét, amikor sebbel-lobbal megérkezett Julis. Már a kútnál ordított. A sorompón áthajolva döngette meg az ajtót.

– Nyissátok ki, mert rátok rázom!

Nenét az ijedtség megbénította. Sógort leugrott a siskóról, de sehoggy sem tudott elkészülni az öltözködéssel. Juliska nyitotta ki az ajtót. Anyja a nagy nekifeszüléstől egészen a nyitott kéményig perdült. A fedőtartót a fedőkkel együtt magával sodorta, mintha a mennykő vágott volna be a konyhába. Fordultában Juliska hajába kapott, és pörgette, mint a vékony kenderszál az orsót.

– Véged van! – ordította. – Itt az utolsó ítélet napja!

Szakadt róla a veríték, éppen csak a szája nem habzott, mint

a megvadult lónak. Sógort és Nenét elgyengítette az ijedtség. Juliska csak nyöszörgött, nem bírt védekezni. Végül Sógort közejük vetette magát. Nene meg előkapta a sodrófát, azt nyomta az ura kezébe. És biztatta: most, most üss Gyurim!

– Hazaviszem! Hazaviszem! – ordította Julis menekülőfélben.

Juliska orrán-száján dőlt a vér, nyelvét harapta, és neki-nekiesett az anyjának. Sógort mérgében akkorát ordított, hogy maga is megijedt tőle.

– Ki innen! Kifelé! Takarodj! – A sodrófa magasba lendült és akkorát suhintott a semmibe, hogy a kihúzó kaszni tetejéről a Jézus szíve szobrot a sok búcsúfiával együtt leseperete.

Nene vizes ronggyal törölgette Juliskát. Felsegítette az ágyra, mellé ült, vékony lába a levegőben kalimpált.

– Kilöktél az ajtón? – üvöltötte Julis.

– De ki ám! – keményítette meg magát Sógort.

– Kilökhetsz, de a lányommal együtt!

– Az marad! – mondta fölemelt, vészjósló hangon.

– Miért nem este parancsoltál, amikor Györgyöt aprították! Így lehet rátok bízni a lánykát?

– Kifelé! – ordította Sógort. – Ki a házamból! A magadéval rendelkezéssel, de ne itt! A gyereket meg nem adjuk.

Julis paprikapiros lett a méregtől. Az ágy felé indult, de a Sógort elé állt. Dulakodtak, ágyanak, asztalnak ütődtek, míg végül Sógort Nene mellé vágódott az ágyra. Kapkodta a levegőt, tüdeje sípolt.

– Ha meg mersz mozdulni – állt elé Julis –, kárt teszek benned is! Kiszorítom belőled

azt a pudvás lelket! Végül is a magaméra nem fogok veletek alkudni! Viszem és kész!

Bőszülten indult az ágy felé: – Nem gazdag, hogy ő válogasson! Úgy lesz. Ahogyan én akarom! Viszem!

Lerántotta a reszkető lányról a dunnát. Juliska sikoltott, könyörgött, hiába.

Újból elszabadult a pokol. Senki sem vette észre, hogy a külső ajtó csapódott, Juliska apja jött befelé. Látta a lányát, hogy csupa vér az inge, szeme és szája eltorzulva az ütésektől. A tekintetük találkozott. Vészjósló csend állt be. Miklós keze hirtelen kinyúlt, kendőstül megmarkolta a felesége haját. Most Julist forgatták, pergették! A máskor olyan jámbor ember nem kegyelmezett. Az ajtóhoz, asztalhoz vágta, majd egyetlen lökéssel a pitvarajtónak taszította. Julis fájdalmasan nyekkent, aztán elnyúlt a földön. Az apa még egyszer végignézett a gyerekén, majd keresztüllépe Julison szó nélkül, csendesben becsukta maga mögött az ajtót. Sógort és Nene mozdulni sem mert, Juliska pedig még mindig az ütésektől kábultan feküdt az ágyon.

Julis feltápáskodott, lecsúszott kendőjét tétova mozdatolokkal felkötötte, és lassan kívánszorgott. Hallgattak. Juliska nyöszörgött csak. Az öregek lábát elgémberítette a hideg. Nem tudták, mihez fognának. Sógort begyújtott, Nene teavizet tett a tűzhelyre, meg-megállt Juliska ágyánál, könnyes szemmel nézte az eltorzult arcot.

Sógort nagy sokára felöltözött, kibotorkált az állatokhoz. Nene is ruhát kapott magára. Bántotta a lelkiismeret. Keseregve nyúlt a seprőért, és míg

Ferenczy Anna

lapátra seperte a cserepeket, halkán jajgatott.

A harang vékony hangja reggeli misére hívogatott, de ők nem mozdultak. Nene csuklani kezdett, a szívét simogatta. Juliska szinte eltűnt az ágyban. Most fáj csak igazán minden porcikája. Feje méhkasként zúgott, anyja markának szorítását érezte rajta. Az apja szeme simogatta, enyhítette a kínját, ki nem mondott szavai melengettek. Csönd és magány vette körül. „Három árva magában...” – jutott eszébe. Hogy megkönyöngyezze akkor az elhunyt anyát és a magára maradt árvákat! Az ő anyja, ha meghalna, ő bizony nem zokogna, sírna érte. Istenem, istenem, csak nem a halálát kívánom? Aludni, aludni – hajtogatta, ismeretlen arcok vigyorogtak felé, a szél a homlokát legyezgette, és zuhant, zuhant valami mélységbe, és kapaszkodót sehol sem talált.

Vitéz csaholására riadtak fel. Az állatok már az üres jászolt lökdösték, a tyúkok türelmetlenül káráltak, fölmerészkedtek még a sorompóra is. Nenét az öreg lúd gágogása térítette magához. A jóság mindennél előbbre való. Az apró libákban már a nagy ludakat látta. Sógort is hajtotta a tennivaló. A kerek kút láncát most nem csörrent, a segítség elmaradt, mert Juliska az ágyat nyomta. Nene alig állt a lábán. Már pislákol a mécses, mikor Juliska felébredt. Három alakot látott, de az arcok elmosódtak előtte, csak az imádság foszlányait hallotta értelmetlen összevisszaságban. A mellét nehézként érezte, alig kapott levegőt. Hideg izzadság csurgott le a füle mellett. Újból zenét hallott, ami az imádsággal összefonódott, újra libegett, zuhant az ismeretlen mélységbe...

Bugyács Sándor: Jegyzetek Grendelről

zenőórét

NYUSZI ÉS A KÉT KISMACSKA

Szárász Pál

Hidegre fordult az idő. A fákról rég lehullottak az őszi levelek, csak a fenyők és tuják pompáztak örökzöld díszruhájukban. Éjszakánként befagytak a tócsák, de az igazi tél még mindig késett. Nyuszi a hintaszékben ülve bánatosan pislogott az ablakra. Bár csak már beköszöntene a tél! – gondolta magában. – Akkor lehullana a hó, és én elhívnám a kismacskákat ródlizni. Vagy sízni mennék messze be az erdőbe.

Úgy döntött, hogy a kismacskáknál fogja bevárni a telet, és elszaladt barátaihoz, Csilához meg Cecihez. Ilyen borús, hideg napon kellemes a jól fűtött konyhában üldögélni, teázni.

A kismacskák megörültek Nyuszinak.

– Milyen jó, hogy eljöttél! – mondta Csila, és nekiállt asztalt teríteni: csészéket, édes süteményt, lekvárt és mindenféle más vendégváró finomságot hozott.

Alighogy asztalhoz ültek, valaki zörgetett az ablakon.

– Ki lehet az? – csodálkoztak a kismacskák.

– Bizonyára a tél érkezett meg – jött izgalomba Nyuszi. – Fogadni kell őt!

Csila kinyitotta az ajtót. A küszöbön egy medve állt fehér

szőrmebundában, aminek óriási zsebei voltak. A mackó megtörölte talpát a gyékény lábtörőben, és belépett a konyhába.

– Ön kicsoda? – kérdezte Csila.

– Hát ti nem ismertek engem? A jegesmedve vagyok, a messze északról jöttem, elhoztam nektek a telet.

– Hurrá-á-á! – kiáltották kórusban.

– Tudtam, tudtam, hogy ma megjön a tél! – ujjongott Nyuszi.

– Ülj asztalhoz, Mackó! – hívta a vendéget Csila, és odatolt neki egy kényelmes karosszéket.

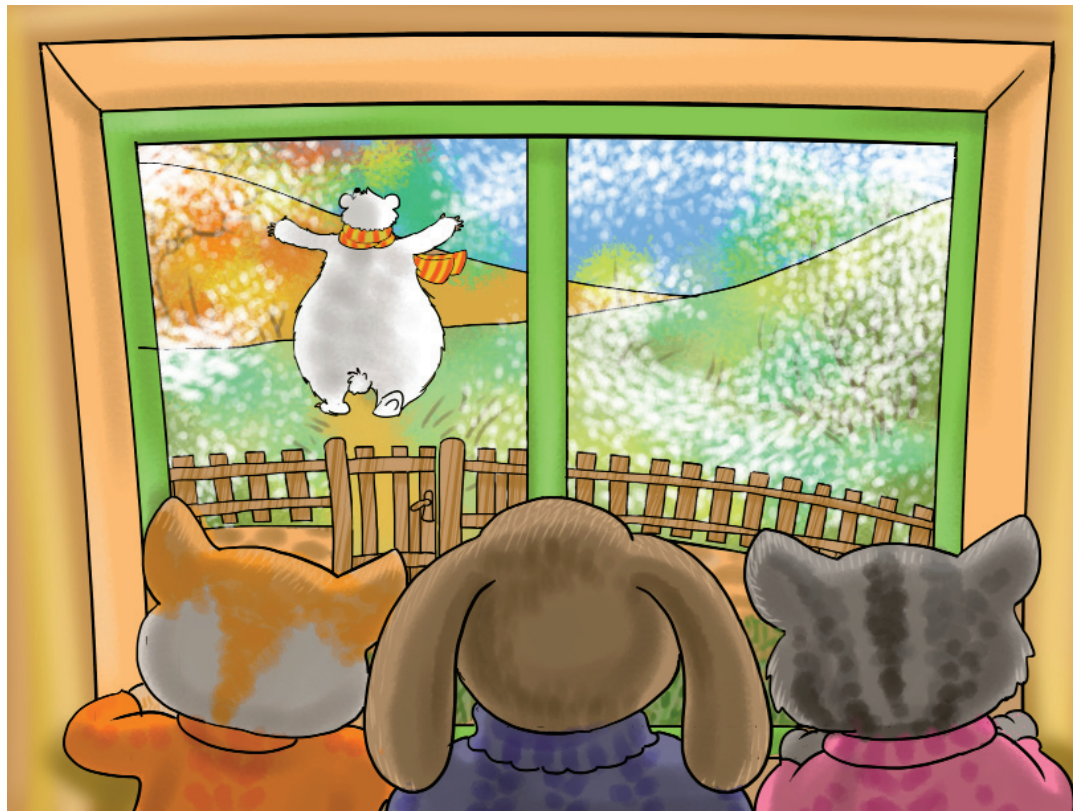
– Mackó, de hát hol a hó? – kérdezte bátortalanul Nyuszi. – Létezik tél hó és hófúvás nélkül?

– Természetesen nem létezik – mondta a jegesmedve. – A zsebemben jó sok hó van, ma teleszórom vele a dombjaitokat, az ösvényeket, a fákat...

Még egy kicsit üldögélt, melegegett a tűznél, majd az órára pillantva elbúcsúzott:

– Ideje munkához látnom. Köszönöm a vendéglátást!

Lassan ballagott az erdőben, mancsát bele-beledugta óriási zsebébe, és tele marokkal hintette szertesét a havat. A barátok látták, hogyan kavarognak a hópolyhek sűrűn

Balázs Géza illusztrációja

a levegőben, és terítik be fehér szőnyeggel a földet.

– Holnap sízni megyünk! – jelentette ki Nyuszi.

– Ugyan – kiáltotta Csila –, én már rég elkészítettem a nagy ródlit! A hegyről fogunk leszáncózni.

– Barátaim – izgult Ceci –, miért várjunk holnapig? Menjünk ki, csináljunk hóembert!

– Derék cica vagy, Ceci! – örvendezett Nyuszi. – Ezt ügyesen kigondoltad.

Kiszaladtak az udvarra, és munkához láttak. Összesöpörték a havat, felmarkolták, gömbökké nyomkodták-gyúrták, és egy óriást raktak belőle.

Ceci, Csila és Nyuszi egymásra két hógömböt tett,

harmadikból a feje lett.

Az orra egy sárgarépa, szén a szeme; fölé sapka! Adtak neki cirokseprőt, amitől még jobban megnőtt. Őrséget állt jégben, fagyban, zimankóban, hóviharban! Így élt a hóember a Macskalak mellett, söprögetve az ösvényekről a havat egészen tavaszig.

Fellinger Károly

Gulyás

Nagytestvérem, Olivér
rám parancsolt,
hogy én gyújtsak be ma
a bogrács alá.

Azt mondta, ha nem teszem,
ha félek a tűztől,
azzal felsülök,
leégetem magam.

Összeszedtem a bátorságomat,
majd meggyújtottam a papírt.

Erre nagy ott termett és leszidott,
hogy egy gyerek óvakodjon a tűztől.

De Olivér se járt jobban.
Kóstolgatta, kóstolgatta
nagy forró gulyását,
és jól ráfázott.

Megégette azt a lepcsés száját.

A jobb felső sarokban

Nagyovis vagyok,
szeretném lerajzolni a napocsát,
de sehol sem találok,
mert beborult és nagy szerint
lóg az eső lába.

Aztán felmegy a padlásra,
majd lejön egy tucat rajzlappal,
amit az anyu és a testvérei
festettek ki vagy harminc éve,
s azt mondja, nem kell mindjárt
kétségbe esni,
itt a bizonyíték, a napocska
a rajzokon mindig a jobb felső sarokban van.

Ez csak

Nagy arról tart előadást,
hogy a szobor nem is formázza
Petőfi Sándort,
mire nagypapa azt mondja,
az nem a költő, az csak egy kő.

Nagy azt mondja,
a festmény, amit anyu vásárolt, hibás,
a valóságban nem így néz ki a boszorkány,
mire nagypapa annyit mond,
ez csak vízfesték.

Mini-Duna

Sötét este van.
Kishúggal és anyával
kimegyünk apu után
a közeli Kis-Dunához, ahol
barátjával halászik.

Tonhalkonzervet viszünk nekik,
mert éhesek,
hisz sose fognak a botjukon
kívül semmit.

Kishúgom modern ovis,
csak Mini-Dunának
hívja a Kis-Dunát.

Anya hirtelen megáll.
Hugicám, Anna
érdeklődve kérdi,
most miért álltunk meg?

Anya azt válaszolja,
ki kell cserélni
a zseblámpa elemét,
mert nem világít.

Kishúgom erre megdöbbenve
mondja anyának,
észre se vettem
ebben a nagy sötétben.

iránytű – fiatal írók rovata

KAMILLA VIRÁGA

Pál Andrea Bernadett

A világ olyan, amilyen, soha nem volt tökéletes (...).

De hogy részt veszünk-e a létrontásban vagy nem, az már teljesen tőlünk függ.

(Hamvas Béla)

A Csomád lábánál elnyúló végtelen fenyvesek között élt Kamilla. Régi faháza körül hatalmas fák ágaskodtak az ég felé, otthont adva az erdei állatoknak. Ha jött egy nagyobb fuvallat, érezni lehetett a levegőben terjengő kénes szagot, amelyet a Büdös-barlang árasztott magából. A tisztást, ahol a ház állott, csipkebokrok szegélyezték, de aki alaposabban is körültekintett, láthatott áfonyát, szedret, berkenyét is, az avarból huncut mosollyal kikandikált néhány pirosló erdei számoça; nagyobb esőzések után gombák egész serege vert tanyát. A közelben friss borvíz-forrás tört fel a föld mélyéről, lomhán csordogált medrében, mintha neheze érne utat törni a völgy felé.

Amikor a nap első sugarai áthatoltak a fák ágai között, Kamilla megitta csalánból főzött keserű teáját, majd egy szelet kukoricakenyérrel elindult az erdő rengetegébe. Kitűnően ismerte a környéket, tudta, hol nő fekete nadálytő, zsálya, cicakafark, s tudta, mi mire jó. A füveket gondosan megszártította,

majd mozsárban apró darabokra törte, ezt adta orvosságként látogatóinak, akik hozzá fordultak segítségért. Palástfü vagy pásztortáska teáját ajánlotta alhasi megbetegedéseik ellen, lándzsás útifűvel tudott szolgálni számarköhögsre, de gyógyított már tifuszt is mezei kakukkfűvel és körömvirággal, sőt még egy vénleányt is kikúrált orbáncfű ülőfürdővel kóros hisztériájából.

A jósláshoz is értett. Fiatal lányok csapatosan jártak hozzá, hogy jövőbelijük nevét megtudják. Általában két lovat fogtak az ócska szekér elé, majd több órán át zötyögtek a kivert földúton, hogy némi sajt és tojás fejében Kamilla elmondja, mely férfítől kaphatnak hamarosan csalfa szerelmet. Megegett egyszer, hogy a javasasszony nem jó nevet talált mondani, rá három napra temetést kongatott a falusi rézharang.

Tizenkilenc év körüli lány ácsorgott Kamilla kunyhója előtt, miközben türelmetlenül egyik lábáról a másikra állt. Kényszeres mozdulattal igazgatta magán a hímmzett ingjét. Jómódú, keresztény családból származott, fekete haja lágyan omlott vállára, ragyogó szemével hol a távolabb legelő lo-

vát figyelte, hol az erdő sűrűjét fürkészte. Dél óta várakozott kitaróan, de az asszony ma a szokásosnál is később tért vissza a begyűjtésről. Már késő délutánra járt az idő, amikor a lány megpillantotta Kamillát közeledni, akinek sötét haja csapzottan szemébe lógott, karján piros karcolásnyomok húzódtak, vászonból készült kopott rokolyája földig ért. Kezében régi csihányzsákokot cipelt, tele gyógynövényekkel. Amikor közelebb ért, meglepetten megállt és ledobta csomagját, karjával megtörölte verejtékező homlokát. Kurta biccentéssel üdvözölte a jövevényt, majd vizet forralt, hogy vendégét teával kínálja. Leheveredtek a földre, sokáig hallgattak, csak az éjszaka hidege elől kasukba menekülő méhek dongását lehetett hallani.

– Kamilla néni – suttogta a lány –, terhet hordozok.

Az asszony sötéten izzó szemét a leányanyára emelte, és mélyen elgondolkodva beleivott teájába.

– Segít? – kérte a lány.

Kamilla percekig nézett maga elé azon töprengve, mit is feleljen.

– Tíz évre rá, hogy nővé lettem, kitört a háború – mesélte az asszony. – Engem, mint fiatal ápolót azonnal a frontra vittek, hogy a sebesült katonákat

ellássam. Tucatszámra szállították nap mint nap a haldoklókat, kétségbeesett jajgatásuk máig fülemben cseng. Legtöbbjük még az előtt meghalt, hogy a hadikórházba ért volna, némelyeknek én magam takartam le a szemét; ám azt a mai napig nem tudom megmondani, hogy a sok elrebegett ima, vagy a rengeteg gyógynövény mentette-e meg annak a bizonyos tisztnek az életét, akinek később magzatomat köszönhettem. Kilenc hónap múlva, amikor a románok megszállták a székely medencéket, az erdő szélén, egy régi, romos kunyhóban kerestem biztonságos menedéket, hogy a születendő gyermekemnek ne vérszagú siralomföldön kelljen napvilágot látnia. Itt is nagyon hamar rám találtak, s még hat hónapos kora előtt három küldönc is érkezett, kezében egy-egy behívólevéllel. Inkább hűség és becsület, mintsem a sürgöny készített arra, hogy kislányomat fél éves korában a környékbeli református lelkésznek adjam, jómagam pedig visszatérjek a frontra. Olykor még most is eltöprengek azon, érdemes-e eldobni egy ártatlan életet többszáz másikért, amelynek többségét hant takarja, vagy megnyomorodva él egy rég volt háború nyomasztó terhe alatt. Évekkel később visszajöttem

az erdei kunyhóba, amelynek területéért hatalmak estek egymásnak, de igazából soha nem volt senkié.

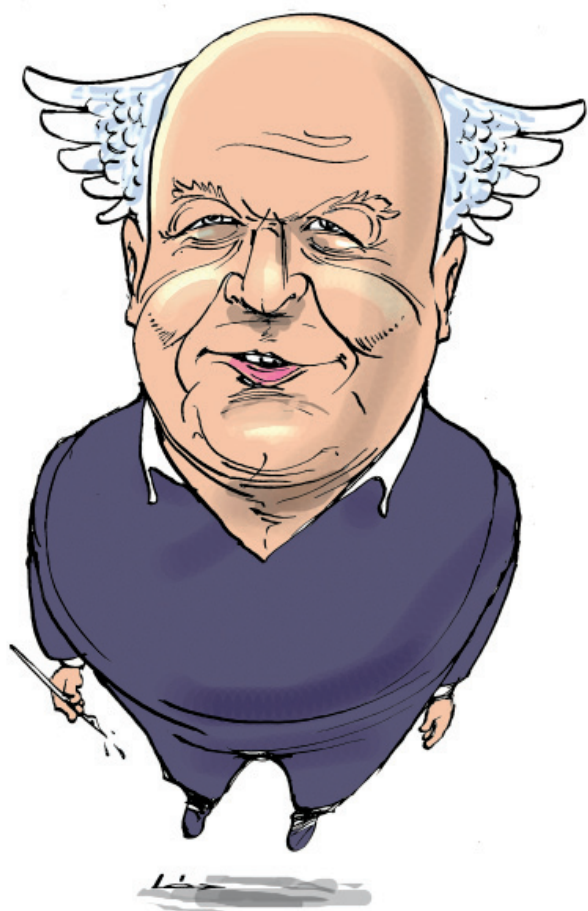
Kamilla megitta utolsó csepp teáját is, majd – kezében az üres bögrével – ismét mély hallgatásba burkolózott. A patogó tűz lángjai játékos kacérsággal csaptak fel az ég felé, vöröslő fényében a lány látta, miként ül ki a javasasszony arcára a keserű szomorúság. Sokáig ültek szótlanul, mindketten a maguk gondolataikba temetkezve.

Egyszer csak Kamilla felállt, felizzította a paraszat, amikor az is belemerült a léha szunynyadásba. Csupán a tűz újult erővel felhangzó ropogását és a környékbeli tücskök virtuóz muzsikáját lehetett hallani.

– Miért nem ment a gyerek után? – kérdezte halkán a lány, hangja mélyről hatott, mintha elnyelte volna a közük telepedő nyomasztó csend.

Kamilla tekintetét ismét a fiatal lányra emelte, az est sötétjében csupán a körvonalat és ragyogó szemét látta. Ő maga sem tudta, mit válaszoljon.

– A háború sok mindent elvett tőlem: szabadságot, fiatalágot, anyaságot – felelte Kamilla –, éppen ezért önkezemmel nem veszem el a lehetőségét, ha méltó anya nem is, de nagymama legalább lehessen.

Léphaft Pál: Grendel Lajos

ÁLARC

Késő őszi délután van, már alkonyodik, amikor a buszra felszállva helyet foglalok egy idős asszony mellett. A jármű szinte teljesen megtelik, mire kihajt a megállóból, és ráfordul a színes falevelekkel szegélyezett főútra. Erős szél fúj, az eső is rákezd, így a motor egyenletes bűgásába belekeveredik az ablaktörők zaja, amelyek az egyre sűrűsödő cseppeket igyekeznek eltüntetni a szélvédőről.

A táskámmal az ölemben ülve elfojtok magamban egy sóhajt, majd a gondolataimba merülök, s az ablakon kibámulva figyelem a mellettünk elsuhanó tájat. Hosszú napom volt, így kifejezetten fáradtnak és kimerültnek érzem magam, alig várom, hogy hazaérve végre az ágyba dőlhessek. Az idő nyomott hangulata sem segít az állapotomon, az esős-hűvös november szomorúnak és melankolikusnak hat, s még a busz enyhe fűtése ellenére is végigfut rajtam a hideg.

Érzem, ahogy csukódik le a szemem, és tudom, hogy hamarosan el fog nyomni az álom, amit viszont egyáltalán nem engedhetek meg magamnak. Ezért előveszem a korábban vásárolt újságot a táskámból, kisimítom a lapokat, és elkezdem olvasni az első oldalon lévő cikket, amely a kisvárosban történt gyilkosságok sorozatával foglalkozik, és az esetek közötti – nem létező – összefüggést próbálja valahogy felfedni.

– Szörnyűség az egész! – hallok egy gyenge hangot magam mellől, mire kérdőn nézek fel.

Az öregasszony tekintete a sorokon fut végig, majd amikor látja, hogy őt figyelem, válat von.

– És még mindig nincs semmi nyom, amin a nyomozók elindulhatnának – folytatja, én pedig érdeklődve hallgatom, igazítva a vonásaimon, hogy semmit se lehessen leolvasni az arcomról.

Dávid Dóra

– Így van – bólintok, majd a bennem lévő összes empátiával a hangomban fokozom: – Ki képes ilyen kegyetlenségre?

– Remélem, nem lesz több áldozat! – borzong meg az asszony, majd a fejét rázva elfordul. Látom rajta, hogy eléggé felzaklatta az előbbi párbeszéd, és hogy minden porcikájával igyekszik megszabadulni az újságcikk által kiváltott félelemtől.

Egy apró mosolyt elfojtva visszafordulok a laphoz. A hatalom és a felsőbbrendűség érzése árad szét bennem, és jóleső borzongás fut végig a karomon.

Senki sem tudja. Mert senki sem engedem, hogy megtudja.

Hasonló gondolatokkal az agyamban merülök el ismét a sorok között, miközben én vagyok az egyetlen, aki tisztában van azzal, kiről is szól az írás.

Rólam.

mozaik

Hiányzik a könyvtárából egy regény, verseskötet, antológia vagy irodalmi kiadvány? Egy felvidéki szerző régebbi könyvét keresi? Forduljon hozzánk bizalommal, szívesen segítünk a könyv beszerzésében. Jelentkezzen a **helyorseg@liliumaurum.sk** címen!

Évfordulók

45 évvel ezelőtt (1895. január 17. – 1978. november 9.) hunyt el **Mécs László** költő. A két világháború közti, illetve a második világháború alatti időszak rendkívül népszerű költője volt. A szlovákiai magyar kiadók közül a rendszerváltás után a Pannónia, illetve a Madách-Posonium jelentetett meg tőle egy-egy versválogatást, ez utóbbi kiadó monográfiát is kiadott róla (Bárczi Zsófia: *Szellemidézés*, 2008)

50 évvel ezelőtt (1973. november 26.) született **Csehy Zoltán** József Attila-díjas költő, műfordító, irodalomtörténész, kritikus. Az 1990-es években indult szlovákiai magyar irodalmárok Magyarországon is széles körben magasan értékelt képviselője. Klasszika-filológusként is egyre jelentősebb eredményeket mondhat magáénak. Figyelemreméltó verseskötetek, műfordításkötetek, tanulmánykötetek szerzője.

60 évvel ezelőtt (1963. november 20.) született **Fellinger Károly** Forbáth-díjas költő. Versei az 1980-as években antológiákban is megjelentek. Első önálló verseskötete az 1991-ben megjelenő *Áramszünet* volt. 1983–1986-ban részt vett az Iródia mozgalomban, szerepelt a *Próbaút* című antológiában. Könyvei többek között angol, francia, német, spanyol, orosz, szlovák, szerb, albán, román, török, görög nyelven jelentek meg.

125 évvel ezelőtt (1898. november 10. – 1967. május 16.) született **Forbáth Imre** költő, orvos, a csehszlovákiai magyar irodalom kimagasló alakja. 1936–1938 közt a Magyar Nap című lap munkatársa lett, 1938-ban ő is felszólalt az antifasiszta írók párizsi konferenciáján. Korának egyik legkiválóbb költője volt, Illyés Gyula 1929-ben a kor öt legjelentősebb költője között említette.

LAPSZÁMUNK SZERZŐI

Balázs Géza (1959) festő, grafikus, Komárom
Csóka Ferenc (1959) író, festő, zenész, Nagymegyer
Dávid Dóra (2007) pályakezdő író, Somorja
Fellinger Károly (1963) költő, író, Jóka
Forbáth Imre (1898–1967) költő, író, orvos, Böhönye–Teplice
Fülöp Antal (1963) költő, író, Jóka
Hogya György (1956) író, szerkesztő, Királyhelmec
Juhász Dósa János (1969) újságíró, Balogfala
Juhász Zsuzsanna (1958) költő, író, Budapest
Kégl Ildikó (1976), író, költő, kritikus, újságíró, Miskolc
Kovács Jolánka (1958) író, költő, műfordító, Nagybecskerek
Kövesdi Károly (1953) költő, író, publicista, Taksony
László Zolt (1963) író, költő, szerkesztő, Székesfehérvár
Lőrincz P. Gabriella (1982) költő, író, Szanda
Miglinzi Éva (1968) művészeti író, design-menedzser, Tatabánya

ÉLJENEK A KÖNYVEK!

Ez volt a szlogenje a 66. Belgrádi Nemzetközi Könyvvásárnak, amelyet október harmadik hetében rendeztek. Az esemény keretében zajlott Zalan Tibor és Halmosi Sándor verseskötének és Pál Dániel Levente regényének bemutatója is. A köteteket Kovács Jolánka fordította szerbre, és a belgrádi ALMA kiadó jelentette meg. A bemutatót követően sor került a magyar, szerb és román költők díjainak átadására. Milutin Durickovic méltatta Hodossy Gyula (a SZMÍT elnöke), Pethő Loránd, Ördög Gábor István és Rodica Marian költészetét, majd átadták az irodalmi díjakat. Hodossy Gyula a magyar–szerb kulturális közreműködéshez és a kortárs magyar irodalom minőségi szintjéhez való jelentős hozzájárulásáért részesült ebben az irodalmi díjban, melyben a Boszniai Szerb Köztársaságban működő Asoglas könyvkiadó részesítette (a kiadó igazgatója Dejan Spasojević szerb irodalmár).

Ezt követően Balázs F. Attila az ART Danubius díjakat adta át azon szerb íróknak, költőknek, akik a magyar–szerb irodalmi kapcsolatokért tevékenykednek. Az ALMA kiadó igazgatója bejelentette, hogy készülöben van Hodossy Gyula verseskötének kiadása, amely a jövő év elején jelenik meg és a következő év könyvfesztiválján lesz bemutatva.

Hodossy Gyula átveszi a díjat

Mihályi Molnár László (1953) költő, tanár, politikus, Szepsi
Misad Katalin (1961) nyelvész, egyetemi docens, Dunaszerdahely
Nagy Erika (1961) író, szerkesztő, Nyárasd
Pál Andrea Bernadett (2004) pályakezdő író, Kézdivásárhely
Petőcz András (1959) író, költő, Budapest
Tóth László (1949) költő, író, Dunaszerdahely
Tamási Orosz János (1953) író, költő, szerkesztő, Budapest
Szárász Pál (1954) író, Nagyfödemes
Simon Szabolcs (1964) nyelvész, egyetemi tanár, Dunaszerdahely
Sváb József (1963) képregényrajzoló, illusztrátor, Nyíregyháza
Z. Németh István (1969) költő, író, szerkesztő, Csicsó
Zalaba Zsuzsa (1970) költő, író, Lajtabruck

Lapszámunkat a Grendel 75 emlékkiállításra készült pályázati alkotásokkal illusztráltuk.

rejtvény

TÓZSÉR ÁRPÁD VERSEI NYOLC IRÁNYBAN

Rejtvényünkben Tózsér Árpád 56 versének címét rejtettük el nyolc irányban. A ki nem húzott betűk összeolvasva adják a megfejtést. Beküldési határidő: november 30. Októberi rejtvényünk nyertese Széplaky Tünde (Rimaszombat). Gratulálunk!

A SZÓ	HAMLET	ŐSZ
A KAPITÁNY	HANKA	PARISZ
A LÉGY	HARMINC EZÜST	RADIÁTOR
AJNÁCSKÓ	HAZAI NAPLÓ	REZÜMÉ
AZ ÍV	ICEK	SÍLÉCEN
AZAZÉL	JÁTÉK	SZAMARKAND
BIKA	KÉMIA	SZÉGYEN
BOKHARA	KERESZTÚT	SZEMEK
BŰN	KÓANGYAL	TÁROGATÓ
CINNA	KOCKÁK	TÉLI SZERELEM
CSALLÓKÖZ	KÖRÖK	TOMIBAN
CSÚCSON	LÉGGYÖKEREK	VALETE
DANTON	MADARAK	VIRÁGÉNEK
ÉBREDÉS	MAGÁNY	VRBA ÚR
ÉJSZAKA	MAYA	ZSÉARCA
ESIK	MÉDVES	ZUHOGÁSOK
FÉRFIKOR	MOGORVA CSILLAG	
FIAT	NOVEMBER	
FOGAK	ÓBÁST	
GLOSSZA	ODI	

Készítette:
Z. Németh István

N A V E N H A Z A I N A P L Ó G R N
O M I I E O A Y N Á T I P A K A O O
S S O M R T T M A D A R A K A P T V
C Z A G É Á E N L M O Y H T A K Á E
Ú É E Z O K G L A E É D S R Á E I M
S G H M Í R E É A D T Ü I K L R D B
C Y A N E V V R N V Z S C É A E A E
D E N Ű R K T A E E Z O E T Y K R R
N N K B A J N Á C S K Ö K Á G Ö A O
A M A G Á N Y N É S Z Ö S J N Y F K
K Ú O Á I G I A L J I T R Z A G S I
R F A C É M R T Í É S L Ú Ö Ö G É F
A I R L R C K I S E Z Z L T K É D R
M A A A A Z S S O L G A A A S L E É
A T H S K O S Á G O H U Z K G Á R F
Z R K Z Ö K Ó L L A S C Á A A B B A
S N O Ó T A G O R Á T R E Z Ü M É Ó
N A B I M O T É L I S Z E R E L E M

képregény

